

У77 держав

КАЗКИ ВЕРХОВИНЦІВ

Видання книги здійснено за сприяння
управління інформації та зв'язків із громадськістю
Закарпатської обласної державної адміністрації
у рамках програми, що передбачає підтримку
видань творів закарпатських авторів

КАЗКИ ВЕРХОВИНЦІВ,
записані Оленою Мейсарош
і Володимиром Фединишинцем

Gна світі дивовижний край, де гори на своїх плечах тримають небо. Ріки у цьому краї бурхливі та швидкі, з-під землі б'ють мінеральні, цілющі й срібні джерела, а легокрилий, пахучий вітер плутається у вершинах високих смерек. У лісі запросто можна потиснути лапу ведмедю й довідатися в лисиці останні новини. Яскраві привітні зорі діамантами сяють вночі над головою.

У чарівному краї, де горяни здавна випасали овець на полонинах, річками сплавляли дерева з гір у долину, виготовляли килими і гуні, вишивали сорочки, вирізали дерев'яні іграшки малюкам, де дівчата чарівні, як царівни, а хлопці сміливі, як опришки, і міцні, як дуби, — ось там і розкинулася 77 держава. Айно, тут сімку вважають щасливим числом. Тут сім днів у

тижні. Тут сім кольорів у веселки. Тут семеро одного не ждуть. Тут перед тим, як щось відрізати, сім разів міряють. Тут знають, що таке працювати до сьомого поту. Тут звикли шукати щастя за сімома морями.

77 державу називають ще Закарпаттям, Зоряним Краєм, Срібною Землею. Ця земля відома на весь білий світ своєю самобутньою культурою. Талановиті письменники, художники, композитори, різьбярі й трембітарі дуже люблять свій рідний край. Одні оспівали його неповторність у творах, другі — на полотнах, треті — в музичі. Закарпатці — роботящи, розумні й горді, у кожного з них добре серце, світла й крилата душа. Усі вони глибоко вірюють у Бога, ревно бережуть пам'ять про своїх предків — свої говірки, пісні, коломийки, одяг, а також свята й обряди. Усі вони на Різдво Христове файно колядують, на Великдень — зворушливо святять паску, а на Юрія поливають один одному цуря.

У цьому краї у мирі й злагоді живуть ұкраїнці, үгорці, русини, румуни, цигани, росіяни, словаки й німці, у котрих своя мова, побут, фольклор і звичаї.

У 77 державі милує око невимовної краси природи, яку не можна не люби-

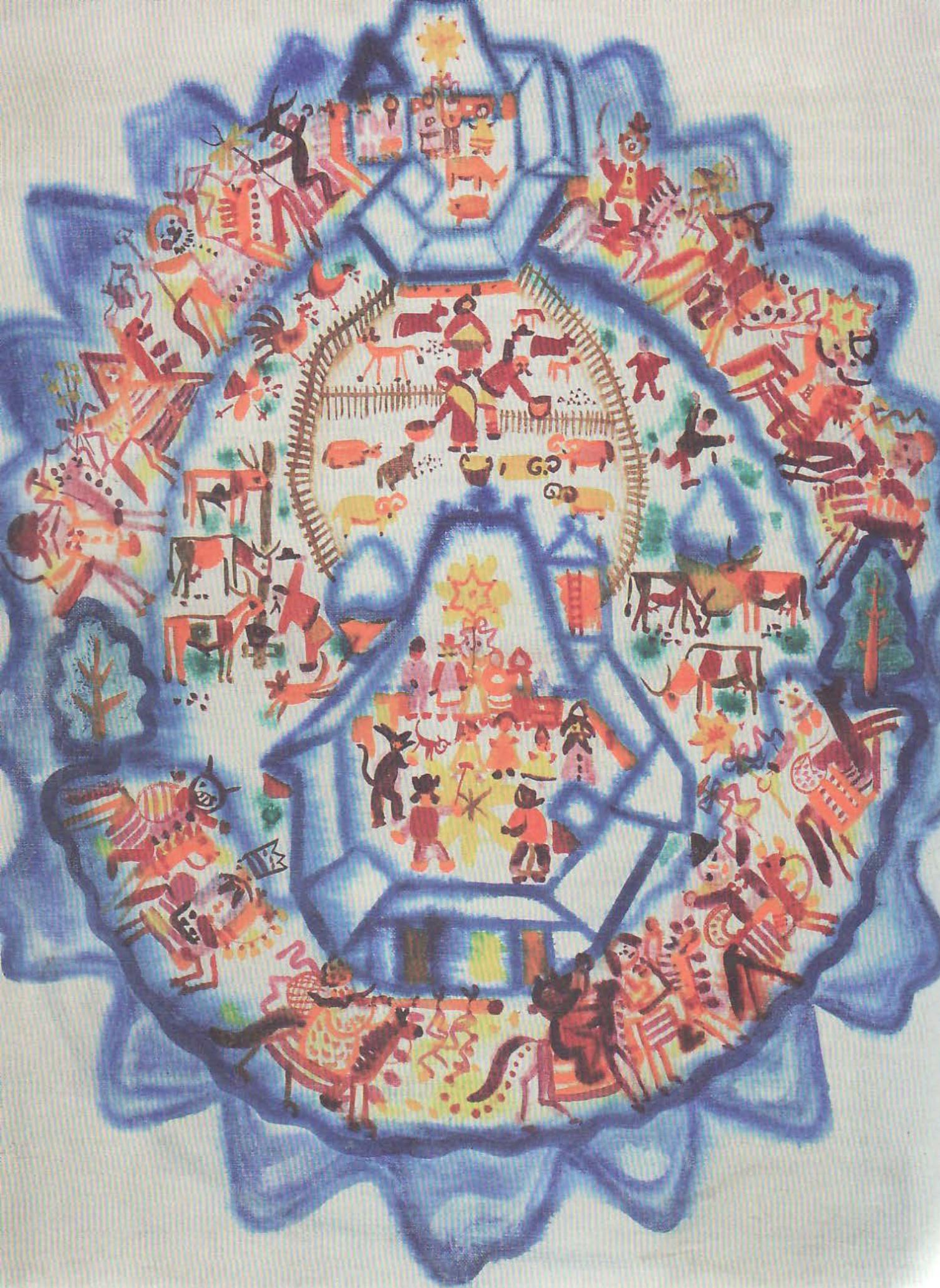
ти. Тут ростуть букові, смерекові й дубові столітні ліси. Течуть звивисті, ясноводі й грайливі ріки – Тиса, Латориця й Уж, в яких плавають величезні соми, зубасті щуки і райдужні форелі. Стоголосо шумлять потужні, студені і з характером водоспади Воєводин, Шипіт і Скакало, загадково мовчать глибокі, темні й довгі печери Дружба, Черлений Камінь, Сифон. Хвилююче біло-біло цвіте унікальна й незрівнянна Долина нарцисів. Тут мимоволі роззявляються роти від споглядання малювничого Синевирського озера, друге імення якого Морське Око. А древні замки – Невицький, Ужгородський і Мукачівський – залишають незгладимі враження.

Живуть собі в 77 державі горя не знаючи дідо Володимир та баба Олена. Вони дуже люблять писати вірші, оповідання, романи, читати і видавати книги. Ще в далекі 60-ті роки ХХ століття молоде подружжя часто приїжджало відпочивати в село Репинний, що на Міжгірщині, яке вдало заховалося між горами. До речі, існує гарна легенда про виникнення наїзви села.

Одного разу йшов чоловік пішки зі Соймів до Пилипця. Ніс тяжку торбу, тому часто сідав відпочивати. Як почало вечоріти, то зрозумів, що додому не встигне, та й вирішив заночувати біля дороги. Скинув торбу, роздивився навколо і зупинився під вербою. Розклав вогнище, закурив піпу і ліг, поклавши торбу під голову. Але заснути не зміг, бо й торба муляла, і стара верба рипіла: рип та рип, рип та рип. Правда, після тієї ночі, як проходив неподалік верби, то постійно згадував, як вона рипіла. А згодом чоловік тут і поселився, звів колибі: дуже полюбилася місцина. Ось так від рипіння верби й народилася наїзва села.

Там, у Репинному, колись жили рідні й близькі Володимира – бабка, мати, тітка, дядько. У вільний від роботи час колоритні верховинці сідали на лавицю й розповідали закоханій парі казки. Молодята їх терпеливо – від рукі – записували й передруковували. Адже тоді диктофони були надзвичайною рідкістю, а про комп’ютери люди і не чули. Одне слово, поназаписували Володимир та Олена повну торбу, а точніше товстелезну папку казок. І нарешті вони йдуть на всі чотири сторони світу. Дай Боже вам легкого й захопливого читання!..

ПРЕМУДРІЙ ЦАРЕВИЧ

В одному царстві жив собі цар. Усього мав дочиста. Айбо все ходив смутний. Ніхто не міг його розвеселити, зігнати түгү.

Раз вийшов цар надвір і почув музику. Зачав радуватися, сміятися. Вернувшись до палацу і каже трьом своїм синам:

— Якби мені хтось ті гуслі приніс, що перше грали, я үсе бүв би веселим. Ба хто би їх приніс?

Зголосився старший син:

— Я піду за ними, няню.

І пішов. Ходив по всіх царствах, по горах і долинах. Усюди звідав людей про ті красні гуслі, айбо ніхто нічого не міг йому вповісти. Вернувшись старший син із нічим додому.

Вголошується другий син, середній:

— Я найду ті гуслі.

Пішов. Ходив, ходив, дуже довго ходив, айбо й він вернувся ні з чим.

Вголошується менший син, премудрий царевич. Приступив до вітця і каже:

— Я найду ті гуслі! Лише дайте мені трьох вояків і одного доброго коня.

Пішли вони. Дорогою вояки присягнули царевому синові, що будуть йому вірно служити. Каже їм менший син царя:

— Є три дороги. Одна — по землі, друга — над хмарами, третя — по воді. Якою підемо?

Радилися, радилися і дорадилися, що будуть іти серединою. Вистрелив тоді царевич із пушкі, і за кулєю пустилися летіти вояки. Навечір куля присіла на землю, а за нею сіли відпочити й вояки.

Перепочивають і розказують үсякі небилиці. Рано царевич каже:

— Слухайте мене добре. Далі я під'ї сам. Ви сидіть і позирайте на свої погари. Якщо вино буде переливатися через вінця, то я пропадаю. А коли ні — то все щасливо!

Ішов царевич довго-довго і прийшов до великої печери: там жив Змій. Чує царевич, що Змій красно грає на гуслях. І здогадався він, що се й є ті гуслі, які цар чекає.

Змій, як зачув людський запах, перестав грати. Висунув голову з печери, та як ұдарить царевича — той нараз ұпав на землю.

Видять вояки, що вино переливається через край. Нараз үсі зібралися і пішли по слідах царевича. Прийшли і видять, що біда. Царевич і Змій рұбаються. Як ұвидів царевич, що прийшла підмога, до нього почала приходити сила. Үсі, як взялися, посікли Змія і відібрали гуслі.

Ідуть щасливі. Раз лишились, що за ними летить другий Змій. По дорозі трафилася кузня. Забігає царевич з вояками туди. Заперли двері на три замки і чекають, що буде.

Прилетів Змій і зачав довкола кузні витися та сичати від зlostі. У стіні була дирка, і Змій запхав туди свій язик. Коваль того ұвидів і відщипнув язик кліщами розпаленими. Змій запищав і втік.

Радуються үсі, відчинили двері і вийшли на сонце. Царевич звідає коваля:

— Що хочеш за те, що ти нас врятував?

— Гуслі, що так красно грають, — відповів коваль.

“Що чинити?” — задумався царевич.

— А замість гусел, що би ти хотів іще, бо ми гуслі мусимо віднести царю, — каже премудрий царевич.

— Треба би мені привезти ту дівку, яку я сватав, а мені відказали. Я би женився на ній.

Пішли вояки з царевичем за тою красунею. Ідуть ніч, ідуть день, вийшли на одне поле. Видять, там оре собі чоловік і виорану землю такої хапле в рот. То був чоловік, який ніколи не міг наїстися, а кликали його — Голод. Як ұвидів людей, попросився до них. Вони взяли його і пішли далі.

Ідуть, ідуть і раз лише видять, як один чоловік сидить собі біля ватри і одною рукою мече у вогонь величезні дуби. Ватра величезна горить, а він ніяк не може зігрітися. Зазвідали його царевич і вояки, хто він. Той відповів:

— Я — Мороз. Видите, ніяк не можу зігрітися. — Куди йдете?

— Ідемо за дівкою гарною для коваля.

— Візьміть і мене з собою.

Взяли мандрівники Мороза з собою.

Ідуть далі і бачать чоловіка, що дуже легко ступає з гори на гору. Позвідалися і сього, хто він такий:

— Я — Вітер, — ұповів той і зачав проситися до них.

Прийняли і цього. Ідуть далі. Прийшли до царя, від якого мали взяти дівку. Кажуть цареві, що прийшли

сватачі. Айбо цар лиш посміхнувся і каже, що він видів үже багатьох сватачів, але үсім мусив відмовити, бо ніхто не виконав ті завдання, що він їм давав.

— Ми виконаємо, — каже премудрий царевич.

— Добре, — каже цар. — Якщо ви терпите все те, що я вам задам, — дівка ваша.

А цар тим часом наказав слугам накласти у піч үсі дрова, що є у царстві. У піч забили үсіх сватачів, закрили двері і підпалили. У печі ставало үсе тепліше та тепліше, үже зачало печі. Айбо Мороз, як підкрітвив вуса, вогонь нараз спав. Үсі файнно заснули собі.

Другого дня слуги розкривають піч, а звідти виходять свіженькі, здорові сватачі. Здивувався цар, очам своїм не повірив. Тоді наказав прикотити сто бочок і вбити сто волів. Сватачам дав розказ, щоб вони үсе то з'яли.

Коли взявся Голод үсе то їсти, то другі і не встигли досита поїсти, бо нічого їм не лишив. У кінці просив іще, лише кістя лишилося.

Цар сам собі не вірував. Дає третє завдання: хто перший принесе води з тої криниці, що він п’є: його дівка чи сватачі.

Взяла донька його канчів, зробилися в ней крила і полетіла за водою. А Вітер, як схопив свій глець, як скочить з гори на гору, — үже біля криниці, набрав води і приніс перший. Дівка лише десь потому прилетіла.

Видить цар, що тут біда: віддавати би дівку. Зачав він щось крутити, айбо сватачі не чекали, забрали його доньку і зачали тікати.

Цар наздоганяє їх. Але Голод нараз вернув үшитко, що з'яв, і вчинилася гора, а з того, що випив, розіллялося море. Вернулися слуги з царем додому, бо нич не могли вчинити.

Прийшли вояки з царевичем премудрим до кovalя, віддали йому дівку, забрали гуслі і вернулися додому.

Гуслі нараз як заграли, цар зрадів, і всі почали веселитися. Цар із цього часу найбільше став любити свого наймолодшого сина.

Записано у 1969 році
від Гафії Тарахонич (1904-1977)

БЕЗСЕРДЕЧНА ОЛЕНЯ

Жив собі один король і мав дуже файну доньку. Донька була дуже красна, але безсердечна: звела у могилу багатьох хлопців, які до неї сваталися. Тому і кликали її безсердечною Оленою. Коли йшов до неї котрийсь хлопець сватати, загадувала загадки. Якщо відгадає, зостається жити, якщо ні – үмертвляє. Досі іще ніхто не міг її загадки розгадати. Недалеко у другому царстві жив один красний королевич. Коли прийшов йому час женитися, каже своїй матері:

— Іду я свататися до безсердичної Олени. Хочу її мати за жону.

Мати страшно перепудилася і радить:

— Не йди до безсердичної Олени, синку, үгинеш.

Айбо королевич стойть на своїм. Видить мати, що вчинитинич не може. Побігла до своєї доньки, яка вже була віддана. Порадилися і вирішили, що як має королевич үгинути у тої безсердичної Олени, ліпше його отруїти і поховати дома. Та сю бесіду почув слуга. І коли мати попросила сина випити з нею на прощання погарчик вина, бо, може, у сьому житті ніколи більше не үвидяється, слуга, ніби ненароком, перевернув погарчик, і вино розіллялося по білій скатерті.

Пішов королевич із слугою. Ідуть лісом, ідуть полями. Ідуть довго-довго. Зайшли у хащу. Раз лиш їх перестріли дванадцять розбійників. Розбійники хотять үбити королевича і слугу. Айбо слуга спрошүєся:

— Дайте нам перед смертю найсти-
ся.

Порадилися розбійники та й ви-
рішили: най королевич і слуга на-
їдяться.

Пішов слуга й забив у хащі трьох
зайців, зварив і каже розбійникам:

— Я передумав: нам все одно як
умирати, голодними чи ситими. Ліп-
ше ми вас үгостимо.

Розбійники згодилися. Розділив
слуга на рівних дванадцять шматків
заяче м'ясо, присипав отрутою і по-
силував розбійників. Наїлися вони і
навіки չаснули.

Королевич і слуга пішли собі չно-
ву своєю дорогою. На третій день
доходять вони до королівства, де
жила безсердечна Олена. Відданіця
зустріла гостей-сватачів і загадала
королевичу загадку:

— Що то є:

Виса висить, хода ходить.

Виса впаде, хода вхопить?

Королевич послухав і каже:

— Се така легка і пуста загадка,
що її і мій слуга розгадає.

Безсердечна Олена запитала слу-
гу, і слуга нараз відгадав:

— Яблуко і чоловік, — каже. — А
тепер я вам загадаю загадку. А ну,
чи відгадаєте:

— Що то є? Має листки, а не є де-
рево, має плоди, а не цвіте.

Довго думала безсердечна Оле-
на, але не могла відгадати. Пішла до
своїх мудреців, аби вони допомогли
їй відгадати загадку. Вони відгада-
ли, що то є книга, але безсердечна
Олена мусила віддатися за короле-
вича. Справили велику свадьбу. А
живуть і донині, коли не повмирали.

Записано у 1968 році
від Олени Тарахонич (1926-2002)

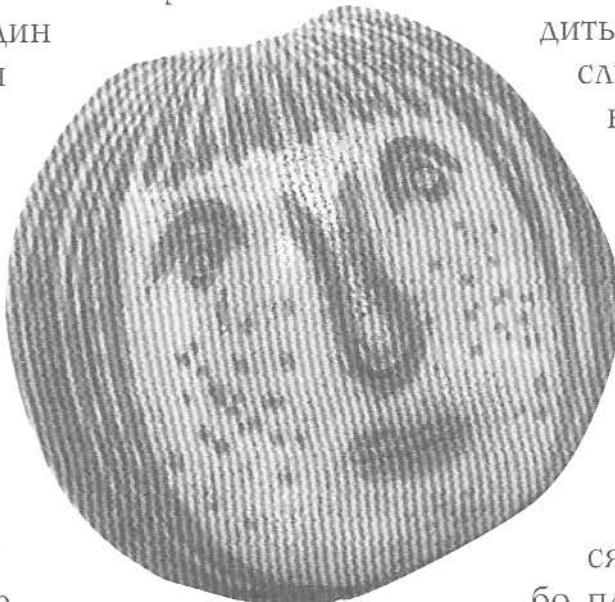

НЕЗАКОНИЙ СИН

Жив один цар. Доста мав үсякого багатства, та не мав щастя – дітей. Раз докотилася вістка, що зaczалася війна. Зобрався цар на війну, виладив велике військо, попрощався з жonoю і пішов. Лишилася жона сама. Айбо у царськім дворі жив один гарний слуга. Цариця давно його примітила, бо він үсе коло ней крутився. Від цього слуги цариця народила хлопчика.

Хлопчик народився дуже красивим. Цариця написала листа на війну чоловікові. Прив'язала голубові на шию і випустила. Летів голуб доста довго – через моря і гори, прилетів на поле бою і сів цареві на плече. Цар упізняв свого голуба, відв'язав листа і прочитав. Дуже зрадів цар тому, що сталося. У листі 3відала його цариця, яке ім'я дати дітвакові. Цар відписав – Володимир.

Скоро вже і війна закінчилася, і цар повернувся додому. Як үвидів

малого хлопчика, не міг нарадуватися.

Роки ішли, а малий Володимир ріс і ріс. Слуга розповідав хлопчику казки, ходив із ним на прогуллянку.

Раз пішли до лісу. Ідуть лісом Володимир і слуга. Ідуть, але нічого не говорять. Видить хлопець, що слуга дуже сумний. Запитав:

– Що з вами?

– І казав би-м ти і не казав би-м ти. Нині від свого сина маю 3агинути.

Розсердився Володимир, бо падало, що він – син слуги. Розсердився і штовхнув слугу зі скелі. Той 3упав і розбився.

Повернувся царевич додому, айбо дуже сумний. Звідусе його батько:

– Що з тобою сталося, сину рідний?

– Уповічте мені, тату, чи може то так бути, аби в одної дитини була одна мати і два вітці?

— Може й таке бути, небоже.
Другого дня звідає син царя:
— А що є, коли чоловік чоловіка
убиває?
— Голова за голову, — відповів
цар.

Володимир ще більше задумався,
видить цар, що з сином щось є. Прощай
його розповісти йому вшитко,
як є. І розповів все Володимир ца-
реві, що його мучить. Цар подумав і
каже синові:

— За те, що ти вбив слугу, мусиш
піти, принести його тіло і красно по-
ховати.

Так і зробив Володимир, аби за-
гладити свою провину. Тут цар рап-
тово захворів і вмер. На місто бать-
ка став тепер Володимир.

Сусідом у Володимира був дуже
войовничий цар. Тот цар придумав
зачіпку на війну: загадав три загад-
ки Володимирові, а той відписав, що
такими дурницями не займається.
Сусід розсердився, зібрав військо і
пішов на Володимира війною. Тот
сусід не боявся воювати, бо його не
брала ані шабля, ані куля. Що мав
чинити Володимир: зібрав військо і
рушив на поле бою.

У сусідського царя був один вояк,
який дуже не любив свого прави-
теля. Він утік від нього, перебіг до
Володимира і сказав йому, що його
царя не бере ані куля, ані шабля.
Але має вразливе місце: під лопат-
кою, під правою лопаткою.

Подякував Володимир воякові за
ці слова, призначив його у своє вій-
сько і рушив воювати.

Зачали битися царські війська.
Билися довго, Володимир уже ұви-
дів, що його військо все меншає і
меншає. Думає собі, пора вже при-
ступитися до сусідського царя, бо
він зараз переможе.

Як лише Володимир приступився
до царя, той не встиг і кліпнути: Во-
лодимир ұтяв його мечем під праву
лопатку. Повалився цар на землю і
вмер. Розброй Володимир вороже
військо і, як череду, пригнав до до-
мівства сусідського царя.

По дорозі додому Володимира үсі
радо зустрічали, бо знали, що вже
не будуть мати з ким воювати. Ско-
ро Володимир женився на царівні,
яка жила за тридев'ятим царством,
і став найсильнішим царем на світі.

Записано у 1969 році
від Гафії Галлай (1911-1998)

ЯК НАЙМОЛОДШІЙ БРАТ ПЕРЕХИТРИВ БАБУ-БОСОРКАНЮ

Було в одній баби троє хлопців, а були воної дуже худобні. Каже раз старший брат до своїх молодших братів:

— Доста вже нам їсти хліб своїх вітця й матері, ідім кудись самі шукати кавалок хліба, аби на старі дні могли съме продержати своїх родичів.

Зібралися троє братів і пішли в дорогу. Серед одного пралісу зувиділи полянку, з якої виходили три путь. Стали брати під одним дубом і думаютъ, куди йти, кому котрим пішником мандрувати. Дорадилися, що кожен піде окремо. Мали малі ножики та позабивали їх в дуб. Це

був знак: коли хтось із них сюди прийде, а із-під ножа буде текти кров, — той брат у біді.

І так розійшлися троє братів трьома пішниками. Ідуть, ідуть, нелегко йдуть. Старший здібав у лісі хижку. Там жила стара стара баба. Зайшов він до хижі і попросився в баби на ніч переночувати. Баба його прийняла. Тоді він каже:

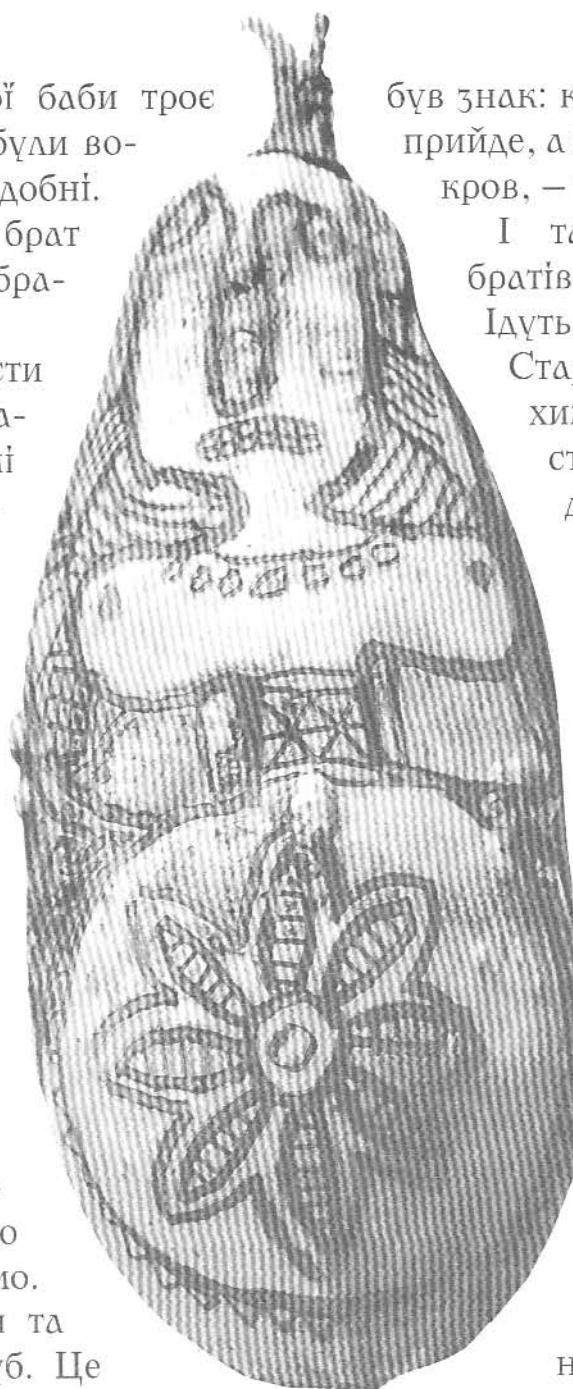
— Та, може, щось наваримо собі на вечерю.

Баба відповідає:

— Я би тобі, синку, радо зварила, але у нас немає води: шаркань сидить у стұdnі й нікому її не дає.

Вислухав хлопець, що каже баба, і просить:

— Аху, поведіть мене до тої криниці, найувиджу шарканя.

Переночували. Вранці баба повела хлопця до того колодязя. Легінь дивиться в колодязь, а звідти почала бухати паловінь просто в очі. Старший брат гойкає:

— Шарканю, ану вказуйся, вилізай звідти!

Шаркань виглянув подивитися, хто його турбует, а старший брат стяв йому үсі три голови одним махом.

Набрав з колодязя води та й поніс бабі, щоб мала з чого варити їсти.

Затим старший брат попрощався з бабою і пішов до міста. У місті видить, що үсюди на вікнах — великі чорні прaporи. Він питает першого чоловіка, чому місто в смутку. Той каже:

— На нині шаркань зажадав, аби йому в студню привели царську доночку. Лиш тоді він пустить людей взяти з колодязя воду.

Хлопець, як це үчув, попросив царських слуг, аби його повели до царя.

У царськім дворі легінь үвидів принцесу і нараз залюбився до неї. Прийшов він до царя і каже:

— Царю наш, не треба үже вашій доночці іти до шарканя, бо я його вчора үбив. Така у вас гарна доночка — віддайте її за мене.

Цар не повірив, що простий легінь переміг шарканя. Тоді старший брат витягнув язики з кишені, які повирубував із шарканьових голів, і кинув ті язики царю під ноги.

— Будеш моїм зятем, — каже цар, як переконався, що шаркань үбитий. — Ти врятував мою доночку від смерті.

Відсвальбували весілля. Ходять молодята по саду, радуються, любляться.

Прийшов вечір. Молодий не хоче йти спати до палацу, каже жоні, аби їм постелили надворі. “Но, раз так хотять молоді, — подумав цар, — то най буде”.

Постелили їм надворі.

Лягли молоді спати. Легінь поклав коло себе шаблю. Лежать вони, говорять собі, і раз лиш над горами спалахнув великий вогонь: стало видко ся, як үдень.

— Ба що то за вогонь? — питає легінь.

— Там є вогняна баба-босорканя, мати того шарканя, що ти його вбив.

Він үстав, зabbrав шаблю і пішов до тої баби. Прийшов до вогню. Баба-босорканя витягнула з голови волосинку й каже, аби він кинув її на вогонь. Він так і зробив, а як зробив, та нараз став камінним.

Вернувся середній брат до дуба після своїх мандрів і видить: з-під ножа, який старший брат үвіткнув у дерево, тече кров. Кров тече долі дубом, а середній брат думає: “Щось сталося зі старшим братом. Треба його найти”. І пішов середній брат дорогою старшого.

Усе на путь у середнього брата було так, як у старшого, лише середньому було легше, бо вже шаркань үбитий. Небагато часу проїшло, і середній брат үже в царя. Йому дуже зраділа царева доночка, бо думала, що то вернувся її чоловік. Брата були дуже подібні. Доночка царя питає його:

— Де ти так довго був?

— Блудив по лісах.

Прийшов вечір. До палацу середній брат не хоче йти спати. Постелили їм надворі. І цей брат поклав коло себе шаблю. А вночі видить він світло і звідає:

— Звідки такий вогонь?

— То вогняна баба бавиться.

— Я хочу її видіти.

Та й зобразився середній брат до баби. Приходить. А баба-босорканя йому здалека гойкає:

— Ти вбив моого сина — я з'їм тебе!

Витягнула босорканя з голови волосинку і каже:

— Кинь її на вогонь.

Середній брат послухав бабу й кинув. Нараї став камінним.

Після своїх походів вертається до дуба наймолодший брат. Видить: з-під двох ножів кров долі дубом тече. Значить, брати в біді. І пішов наймолодший шляхом старших братів.

Ходив, ходив та й прийшов до царевої доньки. Знову не впізнала його принцеса. Думала, що то вернувся її чоловік.

На ніч і цей брат попросився спати надвір. І знову вночі з'явилось велике світло. Зібрався і наймолодший брат до вогняної баби. Царева донька його не пускає, але він мусить іти, бо треба визволити старших братів.

Приходить до баби-босоркані, а вона йому каже:

— Із'їла я твоїх двох братів, із'їм і тебе.

— Гей, бабо вогняна, із'їж камінь, а не мене, — каже наймолодший.

Баба-босорканя үлесливо үсміхнулася, подала йому з голови волосинку і каже:

— Будь добрий, кинь у вогонь, — і шкірить свої гнилі зуби.

Але наймолодший брат був хитрішим від баби, він ту волосинку поклав у свою голову.

Як він так зробив, бабу зачало, як в ұжов, крутити, баба зачала гинути і спрошується:

— Синку, віддай мені волосинку.

— Я хочу видіти своїх братів, де ти їх діла?

Вогняна баба мусіла розворожити братів із каміння. Брати ожили. Дуже зраділи один одному. А баба згинула, наймолодший не віддав їй волосинку.

Зібралися үсі в дорогу. Старший каже:

— Я оженився. Іду до своєї жінки.

— Ми знаємо твою жону, — кажуть молодші брати.

— Ходіть зі мною. Будемо разом жити.

Але молодші брати не захотіли з ним іти. Вони розійшлися кожен своєю дорогою. Я цих братів знав, я в них гостював. Вони й нині живуть.

Записано у 1968 році
від Олени Тарахонич (1926-2002)

ПАН НЕХОТЬЩО

В одному селі жила вдовиця і мала сина Івана. Він був високий, сильний, але мало неповного розуму. Раз каже йому мати:

— Синку, щось мене закортіло гриби їсти. Може, пішов би'sь у ліс та приніс мені мало?

Узяв Іван кошик та й пішов. Був він боязким. У лісі Іван припозерався і видить: біля одного пня бігає щось сіренке і маленьке. Ухопив хлопець камінь, поцілив ним і вбив мишу. Іван зрадів, думав, що убив вовка одним махом. Назбирав він грибів, які потрапляли під руку, приніс матері додому. Каже:

— Я такий сильний, що одним махом вовка положив. Іду я у світ.

Пішов до кравця і дав собі зшити велику крисаню, де навпереді великими буквами дав вишити:

“Я – пан, а не хоть що”. У коваля Іван дав собі зробити залізну палицю. Одягнув він крисаню, у руки взяв залізну палицю – аж страшно було дивитися на нього. І пішов Іван у світ широкий.

Іде, іде, зустрічає його один молодий чоловік.

Іван каже:

— Я – пан Нехотьщо. А хто ти такий?

— Я є-м добрим злодієм, – відповів той. – Візьміть мене до себе.

Згодився Нехотьщо, і вони пішли разом. Ідуть, ідуть, зустрічають старшого чоловіка.

— Я – пан Нехотьщо, – каже Іван.

— А я – злодій, – каже молодий чоловік.

— А хто ти такий? – питает Іван старшого чоловіка.

— Я – мудрець, – відповів той. – Візьміть мене у свою компанію.

— Ходи, — каже Іван.

І пішли вони троє. Ідуть довго, заїшли вже доста далеко в ліс. Наклали вогню. Переночували. Повставали рано. Щось і зайди би треба. Роздивляються, чи не можна би десь пташину вбити, і побачили глибоку яму. Придивилися, а десь у глибині ями — великі двері. Порадилися вони і вирішили побзнати, що то є.

Нехотьщо приказав злодієві полізти туди. Ще на землі домовилися, якщо небезпека — свистіти буде.

Злодій поліз, пробував үсяко, але двері відчинити не міг. Засвистав, і його витягли. Тоді пішов у яму мудрець. Двері і він не міг відчинити. Думає, що чинити? Обмащє мур, обмащє і потрапив на камінь, що хлипав. Відсунув він його, а там ключ заблищав. Відмикнув двері і дав сигнал, аби ті двоє спускалися до нього долі.

Спостилися злодій і пан Нехотьщо до мудреця, і всі троє үвійшли до величезної кімнати. Бачать там повно повідрубаних голів у крові. Заходять у другу кімнату, а там сидить файна дівчина і щось собі вишиває.

Дівчина запитала:

— Як ви сюди дісталися?

— Найшли ключ і відомкнули двері, — кажуть гості.

— Сюди ви зайшли, а відси не вийдете, — каже дівчина. — Тут живуть двадцять чотири розбійники і двадцять п'ятий — старший.

— Но танич, — каже пан Нехотьщо, — үже якось перебудемо тут.

Мудрець пішов у маленьку кімнатку, де жив старший розбійник, үви-

дів там чисту постіль і покликав сюди відпочивати пана Нехотьщо. Іван пішов і ліг відпочивати. А злодій і мудрець лишилися коло дівчини.

Скоро прийшли розбійники.

Старший, як үвидів двох людей, нараз заувідав:

— Що тут чините? За чим прийшли?

Злодій і мудрець дуже налякалися. А старший нараз дає команду:

— А ну, браття, поточіть ножі. А ти, сестро, клади огень: нині будемо мати добрий обід.

Мудрець насмілився, підійшов до старшого розбійника і каже:

— Ми не самі прийшли, а із своїм паном Нехотьщо.

— А де він? — питает старший.

Мудрець і каже:

— У малій кімнаті відпочиває.

Старший розчинив двері і үвидів здоровенного чоловіка у қрисані, із залізною палицею в руках. Переਪұдився. Потім отямився і каже до своїх:

— Треба тихо бути. Най відпочиває пан Нехотьщо. Будемо гостити үсіх.

Як приказано, так і зроблено. Розбійники үже не чіпали гостей, а готували обід і чекали, доки прокинеться пан Нехотьщо.

Пан Нехотьщо, як вийшов, пообідали, наговорилися.

Усі троє прощаються від розбійників, а розбійники випровадили їх на дорогу, ще й дали по шаблі.

Ідуть вони утром, ідуть. Ра з лиш бачать: їде цар із царицею. Кочію дванадцять коней везуть. Коли цар побачив пана Нехотьщо, наказав зупинитися. Зійшов із кочії, подав руку панові Нехотьщо і запросив усіх трьох до себе на гостину.

Поїхали. Дома у царя файно повечеряли, поговорили про всяку всячину. Сподобався царю пан Нехотьщо. Прийшла пора прощатися, але цар каже:

— Пане Нехотьщо, я маю дванадцять доньок, котру собі вибереш — твоя.

Викликав цар доньок. А мудрець радить панові Нехотьщо: “Не ви-

бирайте дівчат одну з-поміж другої, ліпше най запишуть імена доньок на дванадцять цидулок. Котру витягнете, та і буде за жону”.

Так і зробили. Коли папірці були написані, мудрець ім'я наймолодшої доньки поклав ізверху і про це шепнув панові Нехотьщо.

Пан Нехотьщо, як витягав, каже:

— Беру верхню. Не знаю, котрої щастя зйтися зо мною.

Наймолодша донька на ім'я Польська стала його женою.

Справив цар велику свадьбу. Істи давали на дев'ять мисок: чотири порожні, а у п'ятьох не було нічого. Пили — бородою текло, а в роті було сухо.

Цар передав на Івана половину царства, а мудрець і злодій були його помічниками.

Записано у 1969 році
від Гафії Тарахонич (1904-1977)

ІВАН і ЙОГО ЗРАДЛІВА СЕСТРА АНЦЯ

Був один чоловік і мав двох дітей. Жінка віднього вмерла. Діти мали імена Іванко і Анця. Оженився чоловік в другий раз. Друга жона з ним вадиться, аби він тих двох дітей стратив. Та він собі подумав: “Іду в ліс, візьму цих двох дітей із собою і там їх залишу”.

І так він үчинив. Пішов у ліс із тими дітьми рубати дрова. Узяв із собою міх і по-

клав туди дітей. Забив

у міх і камінь.

Каже:

— Анцю, і ти, Іванку, сидіть тут, а я піду рубати дрова. А коли нарубулю, та я вас заберу додому.

Чоловік пішов, вирубав довбню, прив'язав до бука, і довбня үсе бухне. Діти собі думають, що нянько рубає дрова.

Прийшла ніч. Іванко виліз із міха і слухає, що тото ковтає. Каже Анця:

— Анцю, нянько не рубає дрова, його тут немає.

Діти далі сидять у міху. Довгий час сидять. Вони дуже поголодніли і почали Богу молитися. А з того каменя үчинився хліб. Вони його ламають, а тот хліб приростає. Так і живуть.

Потому Іван виріс. Анця теж стала великою. Зібралася хлопець глядати якесь село по хатах.

Не найшов нічого, лише одну хату. Приходить він до сестри. Питає його Анця:

— Найшов ти село?

— Ні, лиш одну хижку. Іду її роздивитися.

На другий день Іван приходить до тої самої хати і дивиться, хто з неї виходить. Видить, що з неї вийшли дванадцять розбійників, склали ключі на одне місце і пішли. Іван взяв ключі та й собі до них заходить.

Розсирає все ү
хижі і знаходить

там цілющу воду. Помастив Іван тою водою все, що в тій хаті було, а сам сидить збоку в лісі і дивиться. Приходять toti розбійники на польдне. Заходять. Кожний куди сів, туди прилип. Кухар, котрий йм ладив їсти, наклав огня і так і прилип до стільчика.

Приходить Іван до хати, зачав ү двері клопати. Каже старший розбійник тому кухареві, що йм їсти ладив:

— Устань, подивися, хто там клопає.

Тот хоче піднятися, та не може стати.

— Анц, ти вставай, — другому каже.

І tot не може встати. Карав так він п'ятьом, не могли ані один үстati. Карав үсім, аби піднялися, — не можуть.

Іван заходить ү хату, забирає від них із клинка шаблю, зрубує үсім голови. Potim үзвяv голови й тіла та й заметав в пивницю. Позамикав totu хижу і приходить до Анці. Анця питає його:

— Іване, чи ти үнайшов хату яку?

— Ой, я найшов, Анце, підемо до неї жити.

На другий день вони зібралися йти до тої хижі. Прийшли, красно розклалися і живуть.

Раз Іван каже:

— Анцьо, я іду щось вплювати, — взяв пушку собі. — Треба нам їсти дичину. А ти візьми ці ключі, я тобі

передаю, будеш газдинею.

Але один ключ Іван їй не дав, від тої пивниці, де були голови розбійників.

Іван пішов ү ліс. Анця із ключами ходить по всіх кімнатах, тільки не може үйти до тої одної пивниці. Думає вона:

— Чому мені брат не дав від тої пивниці ключ? Що там може бути, як би мені ту пивницю відкрити?

Думала, думала, комбінуvala. I так вона додумала, що відкрила. Відкрила і видить, що там є. А один робійник не був забитий, тільки порубаний. Каже:

— Анцьо, подай мені цілющу воду. Вона там, на вікні.

Анця подала йому воду, він свої рани помастив, і вони үцілилися. Каже розбійник:

— Анцьо, коби ми брата стратили, могли би съме жити разом.

— А як я його стражу? — питається Анця.

— Учинися хворою. Кажи Іванові, що ти сербала би молока від лисиці і тоді виздоровіш.

Іван приходить додому. А Анця вже прикинулася хворою. Говорить Іван:

— Анцьо, що тобі є?

— Братцю, я дуже хвора. Мені сон үказав, що мені би помогло молоко від лисиці.

Іван переночував, үранці зібралися в ліс. Ходить лісом, үвидів лиси-

цю, хоче її стріляти. Каже йому лисиця:

— Що хочеш, Іване?

— Дай мені молока, бо моя сестра хвора.

— Твоя сестра не мого молока хоче, а твоєї крові, — і дає лисиця Іванові свого молока.

Іван приносить того молоко і дає Анці. Анця напилася — і здорова на цілий день.

Другий день Анці сниться, що вона пила би молока від вовчиці:

— Іванку, мені знову щось погано, я би-м пила молока від вовчиці.

Іван, нещасний, знову зобрався в ліс. Находить вовчицю, вона йде з маленькими вовчатами, а він хоче стріляти.

— Не бий мене, — каже вовчиця. — Що тобі треба?

— Молока.

— Пodoї мене. Але твоїй сестрі не треба мого молока, їй треба твоєї крові.

— Іван надоїв собі молока від вовчиці і несе Анці додому. А Анця тим часом гуляє з розбійником поперед хатою.

— Анцьо, Іван іде додому.

— А, не говори, його вовки з'їли.

— Ні, не з'їли. Я маю знак, — каже робійник.

— Який?

— Грушка цвіте сперед хижі.

Приходить Іван додому. Анця дуже хвора. Напилася молока і віздоровилася. Здорова три дні.

Іван ходить собі на вадаску. Але Анця знову похворілася.

— Іване, — каже, — мені снилося, що я би віздоровіла, коби-м випила від ведмедиці молока.

Іван пішов у ліс. Увидів ведмедицю з маленькими ведмежатками. Натяг Іван пушку. Хоче стріляти. Говорить ведмедиця:

— Не вбивай мене, я знаю, що тобі треба — молока твоїй сестрі. Не молока мого їй треба, а твоєї крові. Бери собі та й надої.

Приніс Іван молоко додому, Анця напилася, здорова цілий тиждень. Іван далі ходить лісом. Анця з розбійником мають раду, як Івана стратити. Говорить розбійник:

— Анцьо, зробися хворою знову. Тепер кажи, що ти би їла м'яса з дикої свині з-межи двох гір. А toti гори у дванадцять годин ұдень збиваються, туди страшно іти. Аж він там не пропаде, тоді нигда.

Іван приходить додому, Анця знову хвора.

— Іване, я хвора. Мені снилося, що коби я з'їла м'ясо з дикої свині з-межи тих двох гір, — була би-м здорова.

— Анцьо, я принесу тобі.

Іде Іван, іде страшеними лісами. По його дорозі стойть одна хатка невелика, а з тої хати виходить баба:

— Де ти йдеш, сину?

— Іду, мамко, межи сисі гори за м'яском від дикої свині, бо моя сестра хвора.

— Іди, синку. Але спершу послухай мене. Як будеш мати в руках того маленькоє поросся, що біля ста-

рої свині буде лежати, та тримай його за писок, аби воно не квичало, бо стара свиня тебе стратить. А все роби скоро, бо ці гори вічно собою б'ють у ворох. На дванадцять годин рівно вони починають збиватися. Коли будеш іти геть, поверни до мене.

Іван приходить, стара свиня пле-кає маленьких. Він малоє порося бере за писочок і утікає. Вибігає Іван з-межі гір вон, а вони якраз зачалися бити. Приходить він до тої баби, а вона забирає це поросятко і ріже йому дрүге, своє. Дає йому коня, кожані бесаги.

— Тепер, — мовить, — прийдеш додому, а тебе розбійник буде звідати: “Якою хочеш смертю погибати за нас дванадцятьох, котрих ти стратив?” А ти, Іванку, будеш казати: “Порубай мене, склади у ці бесаги, і хай мене кінь несе, куди хоче”.

Іван сів на коня і направляється додому. Анці несе порося. Але Анці вже порося не треба. У неї з розбійником є домовленість: як цього разу Іван прийде, — а він іде, бо грушка цвіте, — то розбійник його порубає.

Ось Іван უже дома. Розбійник говорить:

— Якою смертю хочеш погибати за нас, дванадцятьох братів?

— Порубай мене, куски мої склади у сі бесаги, поклади на моого коня, і він най ня несе, куди хоче.

Розбійник порубав Івана на куски. Сестра взяла праве ребро і кинула у піч. Все інше склали у бесаги, поклали на коня і пустили його світом.

Кінь прибігає до баби. Баба знімає з коня бесаги, витрясає toti kosti i m'ясо, складає до вороха. Ісклала і додивила, що праве ребро хибити. Зарізала того поросся, що Іван приніс, і приклада ребро з поросяти до трупа. Помостила труп цілющою і живущою водою, і Іван ожив.

— Мамко, — каже, — я дуже довго спав.

— Заспав-бись, синку, наохтема, бо твоя сестра одне ребро спалила. А тепер повертайся додому, будеш розбійника звідати, якою смертю він хоче погибати.

Іван іде додому. Грушка цвіте. Розбійник каже:

— Іван іде домі.

— Не може бути. Ти порубав його, а я ребро спалила.

— Іде.

Приходить Іван додому і звідає розбійника:

— Якою смертю хочеш погибати?

— Такою хочу погибати, якою ти погибав. Порубай мене на кавалки, склади у ці бесаги і на цього коня, і він най несе мене, куди хоче.

Іван зробив так, як казав розбійник, лиш, як його порубав на шматки, все зметав у піч, спалив, а порох ісклав у бесаги й поклав на коня, най його несе, куди хоче.

Потім Іван зібрався, попрощався із сестрою і пішов мандрювати. Сестрі лишив два погари: один погар – для сліз за ним, а другий – для сліз за розбійником.

Іде Іван лісами і крутими горами. Найшов листок і пискати у tot листок. Як приклав до рота листок і запискав, приходять донього звірі: заєць, лис, вовк, ведмідь і лев. Звідають вони його:

– Що ти хочеш, любий наш газдо?
– Я вас хочу у цімбори.

І так вони ходили ворохом у цімборастві по лісах. Дуже довго ходили. Ра3 застала їх ніч. Іван наклав отня у лісі під ялицею. Його цімбори довколанього полягали. Сам сидить і пече солонинку. З дерева кричить баба:

– Пече пан солонинку та дастъ мені половинку. А я печу жабку та дам йому лапку.

Іван каже:

– Хто там гойкає?
– Я, баба з прутом.
– Та лізь додолу.
– Я не лізь, бо боюся, що мене з'їдять твої цімбори.
– Не бійся, не з'їдять тебе.
– На, цей пруттик та покивай їх, і я тоді злізь.

Іван үзяв пруттик та покивав цімборів, і вони задеревіли. Баба тоді вдарила Івана в пісок жабкою, і Іван задеревів. А сама спекла солонину та й з'їла.

На другий день задеревілих наїшли інші звірі – і заєць, і лис, і вовк, і ведмідь, і лев. Кожний говорити:

– Це наші браття.

– А ведмідь говорити:

– Зайцю, біжи за цілющою водою!

Побіг заєць. Біжить заєць, біжить, видить гадину, котра несе живучу воду. Приступає totу гадину заєць і силою бере від неї воду.

Приносить заєць цілющу і живучу воду у ліс, де всі його браття. Дає ведмедю. Ведмідь кожному цяпнув на голову води. Усі звірі та й Іван ожили, подякували своїм друзям та й ходять дальше по лісові. Застала їх ніч у лісі. Наклали огня собі. Баба з дерева кричить, коли үвиділа, що Іван пече солонину:

– Пече пан солонинку та дастъ мені половинку. А я печу жабку та дам йому лапку.

Іван каже:

– Бабо з прутом, лізь долі.

– Я не лізь, бо боюся. На, цей прут та покивай своїх цімборів. Іван үзяв пруттик від баби та й покивав ним не звірів, а коло них землю. А все приговорював: “Ля3ь”. І так звірі полігали собі.

Баба злізла додолу. А Іван нараз:

– Цімбори мої, ану беріться за бабу.

Звірі-друзі досягли бабу і розірвали.

Так Іван собі і далі мандрює по лісах.

Ра3 приходить він в одне місто зі своїми цімборами. А те місто дуже сумне. Питає у корчмі людей:

– Що у вас таке сумне місто?

– У нас лише один колодязь на все місто. А в тім колодязі сидить шар-

кань з дванадцятьма головами. На кожну добу йому треба дати челядника з'сти, бо доти воду не пускає. Тепер прийшла черга на царську принцесу. Цар мусить дати свою дівку. На дванадцять годин будуть її везти.

Іван обстутив зі своїми друзями колодязь. Чекають. Іде циган — царський кочіш, везе дівку у колодязь шарканьові. Іван дівку зупинив, цигана з кіньми обернув. Циган став збоку і дивиться.

Прийшло дванадцять годин. Шаркань зголоднів, піdnімає голову — не видить нічого. Піdnімає другу — не видить нічого, третю — нічого, четверту — нічого, так попіdnімав усі дванадцять голів, а Іван кричить:

— Цімбори мої, ану беріться за шарканя!

Звірі-друзі досягли його. Іван шаблею повідтинах голови, ұтяв дванадцять кінчиків язиків шарканя і сховав їх у кишеню.

Царська донька дуже зраділа, що лишилася жива, їй Іван дуже полюбився і каже йому:

— Іване, я люблю тебе, ходи до нас, мій нянько передасть тобі царство.

Іван віdpovідає:

— Як я не прийду за рік — можеш віddаватися.

Принцеса дуже засмутилася, але що має робити, коли Іван так вирішив.

Із своїми цімборами він зібрався і пішов геть.

А циган, що стояв збоку, піdійшов до вбитого шарканя, і знову віdtяv

язики, забрав царську доньку і везе її додому.

По дорозі говорить царській доньці циган:

— Як не үповіш, що я үбив шарканя, то тепер тебе згублю.

Царська донька злякалася і побожилася, що буде казати так, як циган приказує.

А Іван знову пішов мандрувати. Ходив по лісах, ловив дичину і так жив із своїми цімборами. Через рік приходить він знову у те місто. Заходить у корчму, питає від людей:

— Тепер рік як я був у вас, та ваше місто було дуже сумне, а зараз таке веселе.

— Гей, бо цар свою дівку відає за того цигана, що үбив шарканя.

Іван іде до дівки, вона його впізнала і каже:

— Я мушу віddаватися за цигана, бо нянько таке слово давав, хто шарканя вб'є, тому царство дає. А циган мене заставив казати, що то він үбив шарканя.

Іван на це говорить їй:

— Но, я прийду до тебе на свадьбу із своїми цімборами, пусті нас.

— Добре, — каже царська донька.

Приходить Іван до своїх друзів-звірів і усіх кличе на свадьбу.

Прийшли. Свадьба настрашилася, що такі страшні звірі входять. А царська донька усіх гостить, а найбільше — Івана. Цар дивується, що його дівка вгощає якогось пана та й звірів. А циган також зло дивиться, лише зуби йому світяться. Каже до царя:

— Няню, дивіться, моя молода вже познайомилася з якимось паном.

А Іван і його цімбори далі гуляють. Так розгулялися үсі, що вже танцюють горі циганом. Ведмідь говорить:

— Цигане, ти вбив шарканя?

— Я үбив.

— Докажи.

Циган виймає з кишені зрізані язики, а Іван виймає кінчики язиків. Це все видить цар. А донька його каже:

— Позирайте, няньку, хто үбив шарканя. Іван перший відтяв язики, а циган — за ним.

Увидів цар, що Іван має правду, а циганин үсіх обдурив. Розсердився і дав наказ үвірам үбити його. Ведмідь досягнув за ногу цигана, верг ним долі, і Іванові цімбори розірвали цигана.

Заладив цар другу свадьбу на цілий тиждень: Іван повінчався з його дівкою. Став Іван царем, бо старий цар передав йому царство. Тоді Іван каже своїй жоні:

— Іду я мандрувати. Аж не вернуся за рік, можеш віддаватися. Молода царівна плаче, не пускає його. Але Іван зібрався і іде провідати свою сестру.

Іде Іван, іде і думас: “Якщо за мною багато сліз наплакала в погар, то дарую їй життя, якщо за розбійником — згублю її”.

Приходить він до сестри, дивить-

ся в погари: за розбійником поверхи іде, а за ним — і слози немає. Подумав собі: “Що з тобою робити? Чи тебе згубити, чи ні. Ні, не гублю, беру тебе до себе”.

І взяв Іван сестру до себе. Привів її додому через рік, жона їм дуже зраділа. І так вони багато років жили у честі. Сестра була в Івана служницею.

Але одного разу, коли стелилася постіль Іванові, сестра напарувала під нього ножі. Іван на ніч ліг на постіль, а на день не встає молодий цар. Кивають його — він мертвий. Перевертають його, а під ним ножі. Засумували його цімбори, плачуть: “Наш газда вмер”.

Біжить заєць за живучою водою. Приносить він воду, дає ведмедю, ведмідь полив водою молодого царя, і він ожив. Каже Іван:

— Жоно моя і цімбори, я дуже заспав.

— Ей, Іване, твоя сестра файно тобі постелила. Напарувала під тебе ножі, аби ти не жив на світі.

Іван собі подумав: “Та я, сестро, тобі дарував життя і тебе взяв до себе, аби ти не бідувала, а ти мене знищила у другий раз. Не шкодувала ти мене, і я тебе не буду”. І дав своїм слугам розірвати сестру.

Так Іван став спокійно жити із своєю женою і царювати у своїй державі.

Записано у 1969 році
від Гафії Галай (1911-1998)

ХЛОПЕЦЬ, ЯКИЙ ВИГОДУВАВ ГАДИНУ

Був один великий газда, що мав дванадцятирічного сина. Цей газда мав і один великий стіг соломи. А під соломою жила гадина. Хлопець усе ходив до стогу і там бавився. Раз гадина вишла і каже до хлопця людським голосом:

— Винеси мені мало молока попити.

Хлопець пішов і виніс гадині молока в горнятку. Гадина випила і каже:

— Я би хотіла, аби ти мені кожного ранку приносив молоко.

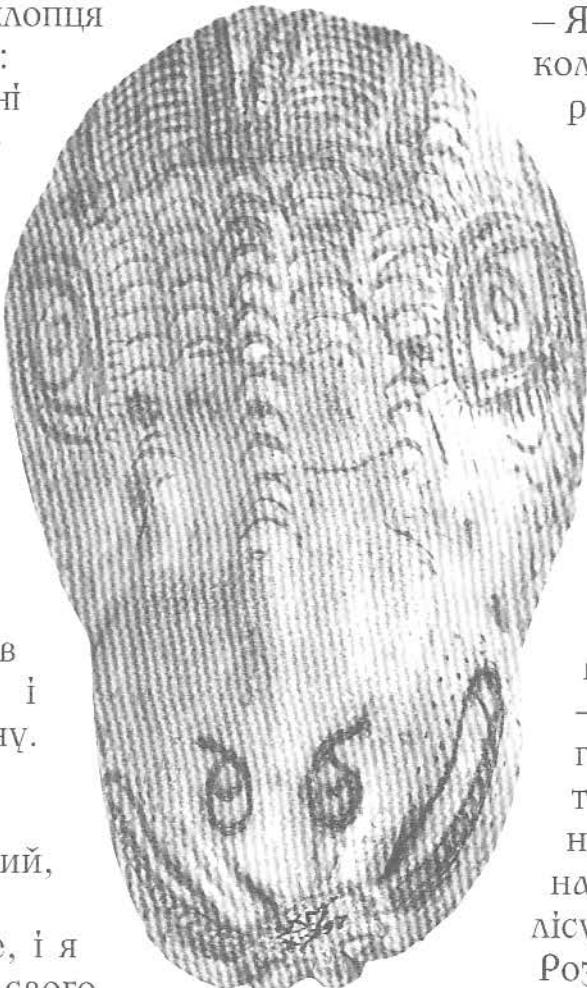
Хлопець носив молоко щоранку і вигодував гадину. Вона виросла.

Виріс і хлопчик.

Як гад став дужий, каже хлопцю:

— Сядь на мене, і я тебе понесу до свого няня.

Хлопець сів на гадюку, і вона понесла його у великі ліси. У тих хащах було много гадів, вони попіднімали голови і зачали сичати, але хлопця не кивали.

Отець гадини дуже зрадів:

— Хто тебе так вигодував, сине, що ти такий великий і красний?

— Сись хлопець, — показав гад.

— Проси від мене що хочеш, — каже отець гада.

— Я хочу таку пищалку, що коли заграє, то вшитка звірина і все кругом зачали танцювати.

— Тут маєш, — і подає отець гада хлопцеві пищалку. — Ще що хочеш?

— Дайте мені таку шаблю, що вшитко розколе.

— Тут маєш, — і подає хлопцю шаблю.

— А тепер най тебе випровадимо в дорогу, — сказав отець гада і всі гади. — Куди видиш — туди йди. Ти тепер сильний, — і вивели хлопця на одну полянку серед лісу.

Роздивився хлопець у всі боки і рушив. Іде собі. Іде, іде і прийшов до одного міста, де жив цар. А тому царю треба було слугу, аби вівці гнав пасті. Ані один слуга не міг ті вівці всокотити, бо босорканя їх усе розганяла.

Договорився легінь із царем, що буде пасти овець.

Вигнав раненько овець на пашу, фіткає, грає на своїй пищалці. Коли зачав грати, усі вівці зраділи, почали танцювати. Танцює і босорканя, яка прибігла зробити своє зло діло. А легінь лише грає. Босоркані так сподобалося, що вона попросила хлопця, аби він навчив і її грати на пищалці. Хлопець каже:

— Ти так пискати не можеш, бо в тебе криві персті.

— Напрости мені перст, — просить босорканя.

— Добре. Напрошу. Айбо вимкни в лісі найтовстіше дерево з корінням.

Легко вергна коло хлопця, ще й ногою гигнула үбік. Хлопець витягнув шаблю, махнув нею й розколов дерево. Як розколов, показав босоркані, аби туди поклала палець на випростування. Босорканя поклала туди цілу руку, а хлопець витягнув шаблю, і дерево прищепило руку босоркані. Почала вона спрошуватися:

— Синку, пусти мене. Я маю під правою рукою яблучко, з якого, коли захочеш, будеш мати ціле військо.

Хлопець того яблучко вийняв з-під плеча босоркані і відтяв їй голову.

Прийшов вечір. Зібрали легінь своїх овечок та й жене додому. Цар стоять на ганку, дивиться й дивується:

— Ще ніхто ніколи не приганяв овечок додому.

Дивувалися і цариця, і їхня донька, якого мають слугу.

Хлопець вигнав на пашу овечок і другого дня. Приходить до нього друга босорканя. А легінь грає собі на пищалці. Босорканя каже:

— Із'їв ти мою сестру — з'їм я тебе!

— Залізо з'їш — не мене, — відповів хлопець.

І далі хлопець грає і грає. А босорканя, як натацювалася, ходить довкола нього та просить, аби навчив і її, як сам знає.

— У тебе персти криві, я би тебе навчив, — каже їй легінь.

— Та виaproсти мені персті, — просить босорканя.

— Добре, принеси з лісу велике дерево.

Пішла босорканя, принесла дерево. Коли тягнула те дерево, земля аж тряслася.

Витяг хлопець шаблю, розколов дерево й каже:

— Пхай сюди пальці.

Босорканя запхала руку аж до ліктя. А хлопець витягнув шаблю.

Босоркані стисло руку, заверещала вона і спрошувється:

— Сину, сину, відпусти мене. Дам тобі яблучко, що під правим плечем. З нього будеш мати військо, як у царя.

Взяв хлопець і друге яблучко, а босоркані відтяв голову.

Надвечір жене додому овець. Знову дивується цар. Уже й донька придивляється до слуги, який розумний: знову овечок пригнав цілих і ситих.

Третього дня хлопець знову погнав овечок. Попасує їх, пофіткує, грає на пищалці. Приходить до нього третя босорканя:

— Ти з'їв моїх сестер — я з'їм тебе.
— З'їж бідү, а не мене, — каже хлопець і далі грає на пищаці.

Баба танцює, танцює, а потім каже:

— Навчи мене грати, як сам знаєш.

— У тебе персти қриві.

— Та випростай їх.

— Принеси з хащі дерево товстоє.

Баба притягнула деревище з лісу. Легінь розколов дерево шаблею і каже босоркані:

— Пхай руки, аби-м ти' пальці випростав.

Запхала баба руки, хлопець витягнув шаблю. Як баба запищить, зареве:

— Синку, помилуй ня. Тут під лівим плечем маю таке яблучко, з якого буде, коли захочеш, велике військо.

Хлопець ұязв яблуком, а босоркані відтяв голову.

Надвечір вертається легінь з вівцями додому. Царська донька, як його ұвиділа, каже цареві:

— Няньку-царю, я хочу віддатися за цього хлопця, бо він дуже розумний і роботягий.

Цар не дуже хотів, аби ұного за ұятя був слуга, але що мав робити. Справив свадьбу і каже доньці:

— Будете жити в гусачнику. Я не хочу в палаці мати слугу за ұятя.

Донька красно вимила, виладила гусачник, і вони з хлопцем стали там жити.

Раз у світі стало неспокійно. Другі царі пішли війною на цього царя.

Зажурився цар, як перемогти суперників, як виграти війну. Його

зять проситься на війну. А він відповідає йому:

— Ти до війни не валовшен, а лише до овець. Сиди дома.

Але хлопець дуже просив царя. Тоді цар дав йому хрому кобилу і возик на два коліщата. На сміх. Як ішов ұять на війну, на шляху було болото, візок засточив ұте болото і застряг. Військо царя іде, а ұять ұ болоті з хромою кобилою стоять. Солдати і цар сміються з нього, як він жаб стріляє.

Військо пішло, а хлопець витягнув одне яблучко. Подумав про військо, і нараз військо з'явилось перед ним. Він перевбрався красно і пішов бити чужого царя.

Перебив вороже військо і знову повернувся ұ болото, стріляє жаб. Сміються з нього царські міністри, солдати:

— Якби ұ нашого царя був такий ұять, як той, що нині бився за нас.

А хлопець, як пішло військо, зібрався та й пішов ұ свій гусачник до жони.

Живуть вони далі. Айбо скоро на цього царя знову зібралося військо воювати проти нього.

— Цю війну я виграв, а як буде друга? — думає, жүриться цар і мало не плаче.

Проситься ұять знову на війну. Цар нічого йому не каже, лише дає хрому кобилу і возик на двох коліщатах. Застряг хлопець ұ болоті, жаб стріляє.

Військо проходить, сміється з царевого ұятя.

Коли всідалеко відійшли, ұять витягнув друге яблучко, надійшло війська, як маку. Він перевбрався ще в

гарніше цуря, став на чолі війська і пішов битися.

Перебив ұшитко, лише гори мертвих вояків ворозького царя лежало біля нього.

Скоро знову прийшов до болота і сидить там із хромою кобилою та жаб стріляє.

Військо цареве раде, що вони знову перемогли, йдуть додому і сміються з царського зятя. Коли всі пішли, зібрався хлопець та й пішов у гусачник до своєї жони.

Живуть вони, живуть, раз лиш чує цар, що третій сусідський цар збирається війною проти нього, але так, що й тих ұзяв до себе, що досі дві війни програли з цим царем.

Журиться, плаче цар:

— Я, майже, сю третю війну не виграю.

Але що робити — треба воювати. Проситься знову на війну його зять.

Цар не пускає, каже, сиди лиш ти там коло своїх жаб.

Хлопець знову взяв хрому кобилу, свій возик, сидить у болоті, стріляє жаби.

Сміються з нього үсі. А коли військо далеко відійшло, одягнувся парадно хлопець, витягнув своє третє яблучко, військо величезне з'явилося перед ним. Повів він це військо на війну, перебив ұшитких ворогів, айбо на цей раз і його ранили в мізинець. Цар завив героєві руки сам своєю хустиною, на якій було вишито його ім'я.

Як ұшитких вибив хлопець, знову вернувся в своє болото до жаб, а потім надвечір — до жони в гусачник.

Цар із радості, що тепер довго буде мир, бо вже нікому проти ньо-

го воювати, зібрав велику гостину. Гостяться міністри, вояки, прості люди, а цар каже:

— Треба би нам знайти того вояка, котрий так сміливо бився за нас. Його можна буде впізнати, бо тому хлопцю стріляли в мізинець, і я сам йому ту рану завив своєю царською хусткою.

А царева донька встала й каже:

— Пресвітлий няньку-царю! У моого чоловіка мізинець перев'язаний твоєю хусточкою, я впізнала.

Цар засміявся, бо не повірив, але загнав одного слугу подивитися, чи правда, що його зять ходить з перев'язаною рукою. Слуга прибіг і каже:

— Правду каже ваша донька, пресвітлий царю.

Не повірив цар. Пішов сам подивитися. Розвив зятю руку, видить, що хустина його і ім'я його на ній вишито. І рану впізнав, бо пам'ятив, коли перевивав.

Цар звідає зятя:

— Синку, та то був ти?

— Я, царю-няньку.

— Перебач мені, синку, що я був до тебе такий несправедливий... За всі роки... А ти нічого не казав... і заплакав цар перед үсіма людьми.

— Синку, перебирай від мене царський жезл, бо я вже старий. Ти будеш царювати.

Цар передав зятю жезл і корону. Той лишив гусачник, перейшов з женою жити в палац. Три дні і три ночі гостилися люди й үсі міністри. Їли, пили, а в роті було сухо. І я сів був на стілець. І казці кінець.

Записано у 1968 році
від Гафії Тарахонич (1904-1977)

БІДНИЙ МИКИТА

В одному селі, поблизу річки, стояла стара, як вік, хижа. Там жили дідо й баба. Вони були дуже бідні, такі бідні, що й курки своєї не мали. Був у них єдиний син на ім'я Микита. Старі його дуже любили, раділи йому. Як виріс Микита, хоч і бідним був, та файнішого легіння від нього в селі не було.

Одного разу
каже йому тато:

— Синку, я
старий і мати
стара. Знайди
собі дівчину
і женися, аби
ми ще зазна-
ли твого щас-
тя.

Як почув
це Микита, сів
коло стола і за-
плакав. Потім
каже:

— Як я можу же-
нитися, коли хижа
паде, коли нич не маємо.
Котра дівка буде така дурна, аби за
мене пішла?

Не хотів женитися Микита.

Одної неділі вранці він одягнув-
ся і пішов у село межи свої цімбо-
ри. Недалеко від їхньої хати стояв

великий каштиль. Там жив граф. У графа була одна-єдина дочка — файна-префайна. Іде Микита повз їх бүдинок, а графська дівка стойте у вікні і роззирає по вулиці.

Микита поклонився. Дівка йому відповіла, зупинила його, потім за-
звала на пару хвилин до себе. Микита, одітій по-
простому, ганьбився
заходити. А дівчи-
на каже:

— Не ганьби-
ся, заходь. Ма-
ма і тато піш-
ли до церкви.
Дома нікого
немає.

Зайшов
Микита до
хати. Граф-
ська дочка
заставила
його сісти біля
столу, сама сіла
коло нього і каже:

— Миките, я би хоті-
ла, щоб ти став моїм чолові-
ком.

Легінь почервонів, як рак пече-
ний, з очей викотилися слюзи й
каже:

— Не смійтесь з мене. Як я можу
взяти вас за жону, коли я такий

бідний?! Все, що видите на мені, і є моїм багатством. Аж би і хотів я, та ваші родичі не дозволять.

— Ей, Микито, будь спокійним. Кого я собі полюбила, моя старшина не заборонить. А дім у нас великий, є де жити.

Як домовилися, так і сталося: Микита оженився і залишився у графа. Тяжко було йому звикати, бо досі жив у бідності. А в таких палатах і звичай інші.

Прожив Микита з графовою доночкою місяць і почав слабніти. Перебув другий — геть үже заслаб. Вийшов раз у город, ліг під грушу і задумався: “Де моя сила? Який я був сильний, веселий! А тепер...”

На другий день він пішов до нанашки своєї попросити поради. Нанашка і каже йому:

— Похреснику мій, я тебе дуже люблю і скажу тобі все, лише не напудися.

— Кажіть, нанашко, кажіть.

— Завтра рано үстань, одягнися і кажи жоні, що йдеш у ліс наладити дров. Вона тебе буде відговорювати, що ти вже панський і ганьба із скирою робити. Айбо кажи, що ти на то звик і ганьбитися не знаєш. Та як підеш до лісу, дров не рубай, а вибери собі файну полянку і за цілий день виспися добре. Як повернешся додому, жона дасть тобі повечеряти і заставить лягати спати. Ти повинуєшся. А ляжеш, прижміри очі, але не спи. Вона вийде надвір, вбрана у довгу білу сорочку, перепоясану червоним поясом.. У руках у неї буде кантар. Вона буде хотіти ним тебе

вдарити. Але ти скоро схопи кантар і вдар її ним. Як її ним үтешеш, вона такої нараз переміниться в кобилу. Тоді на неї сядь, вона понесе тебе дуже далеко.

Коли нанашка скінчила, дала Микитові ще зілля, зв'язане у вузлику і додала:

— Як вона тебе принесе на місце, вузлик розв'яжи і розсип зілля. І відразу повернися додому. Твоя жона є нечистим духом. Вона на тобіноситься кожну ніч, тому ти і слабнеш.

Микита вислухав добре нанашку і все так зробив, як вона казала... Вихопив кантар Микита з рук жони і вдарив її. Зробилася жона кобилою. Але коли жона зробилася кобилою, то захотів її Микита підкувати і повернув до коваля:

— Будь добрий, підкуй мені кобилу.

— Прийди үдень. Я тобі вночі кувати не буду.

Айбо Микита дуже зачав просити, і коваль підкував: забив двадцять чотири клинці.

Кобила неслася над хмарами. Лише десь-не-десь видко було скелі і ріки. Раз — і спустилася кобила на одну полянку, де зібралися всі нечисті. Вони витріщили на Микиту очі, чудуються, що за нова людина з'явилася, а їх головного немає.

Микита здогадався, що треба розв'язати вузлик і висипати зілля. Так і зробив. Через пару хвилин всі нечисті розбіглися. Зостався лише він із своєю кобилою-женою. Але скоро й кобила рушила назад, аби їх когуті не запіли в дорозі.

Повернувшись Микита додому, прив'язав кобилу у стайні, зняв із неї кантар і вдарив їй ним. Вона зробилася жоною і дуже зачала йойкати, бо на ногах і руках у неї були прибиті підкови на двадцять чотирьох клинцях. Микита напудився і побіг до нанашки, аби порадила, що робити.

— А хто тебе заставив кувати кобилу? Помочі немає. Доки повернешся додому, жона буде мертвa. Ти її похорони. І будеш мусіти три ночі почувати на її гробі. Бо інакше тобі життя не буде, — розповідає усе це йому нанашка. — Із дому візьми свячену пшениці, обсип довкола гріб, і най піп дастъ тебі ще одіж свою. Жона твоя посеред ночі вийде із гроба. Але ти не бійся, вона не побачить тебе. А на третю ніч буде тебе просити, аби ти відпустив її гріхи, бо не має спокою. Не відпушай, бо нараз сам үмреш і ляжеш у її гріб.

Як нанашка радила, так і зробив Микита. Серед ночі загриміло щось у гробі, і жона його вилізла звідти. На ній були червона сорочка і червоний пояс. Вона сама була величезним ланцом обкрученa. Свиснула раз, і всі нечисті позбігалися. Засвистіла на другу і на третю рату. Де які були нечисті, усі позбігалися сюди.

Микита перепудився. А вона стала перед үсіма і каже:

— Глядайте моого чоловіка, аж би у морі під малим камінцем.

Нечисті порозбігалися. А вонаходить довкола гроба і Микиту на гробі не видить.

Через годину всі нечисті посходилися і кажуть:

— Його ніде немає.

Якраз запіли когутi, всі нечисті розскочилися. І жона үнову лягла у труну.

Так було і другої ночі. А на третю ніч, коли жона вже ішла у гріб, үвиділа Микиту і зачала його просити:

— Відпусти ми' гріхи, що я на тім світі согрішила, бо на сім спокою не маю.

Микита не відпустив її гріхи. Тоді вона гірко заплакала і повернулася у гріб.

Прийшов Микита додому. Ліг собі спати і добре виспався після всього. Устає рано і бачить, що в городці заєць підгризає прискіп. Үяв Микита пушку і хоче вистрілити. А заєць озвався:

— Не стріляй, відпусти мені согрішіння, бо спокою не маю. Але Микита застрелив. Үняв шкіру із зайця, повісив на стіну сохнүти. М'ясо викинув пісам.

Раз дивиться, а шкіри немає. Заєць үранці үнову коло прискіпу, гризе його. Микита і тепер застрілив його, хоч заєць спрошувався. Так було і третього разу.

А потім заєць пропав.

А Микита знайшов собі другу, файну, бідну і добру дівчину, женився. І живе з нею і досі, якщо не вмер.

Записано у 1968 році
від Михайла Галая (1906-1972)

ІВАНКО-КОРОВКО-РУЖАНКО

Іванко обстався малим хлопцем у дев'ять років. Нянько вмер і мамка вмерла. Залишилася з ним одна корова – Ружана. Корова взяла на себе Іванка. Ходила у золоту траву. Там вона пасла і кормила його своїм молоком. Коли Іванко вийшов на чоловіка, корова стала стара. Привела корова Іванка у ліс і застасила його вирвати з землі дуба, аби знати його силу, чи може вже його лишити самого.

Іванко дуба взяв, вирвав і положив вершком у землю. Ружана тоді каже:

– Іванку, можеш жити у світі. Викопли яму, мене поховай, бо я үмираю, а ти лишаєшся сам. Називайся Іванко-Коровко-Ружанко.

Іванко похоронив корову і став думати, що робити. Збирається з

того місця і йде лісами. Зустрічає одного чоловіка, здоровавшися з ним і пити:

– Цімборо, як тобі ім'я?

– Котигора.

– А я – Іванко-Коровко.

Уже є їх двоє. Ідуть, зустрічають третього. Здоровкаються.

Іванко-Коровко звідає:

– Як тебе звати?

– Ломидерево.

І так вони йдуть уже втрьох. Вийшли на одну полянку, видяль там одну невеличку хижку. Заходять до неї і віршили, що тут будуть жити.

Переспали ніч, а рано йдуть на полювання. Ломидерево лишається вдома їсти вари-

ти.

Тільки встиг приготувати їсти, як приходить дідо старенький, сідає на поріг:

– Синку, – каже, – дай дідові дещо їсти.

Ломидерево насипав дзяями і дав дідові. Дідо каже:

— Синку, давай і м'яса, аж ні — я тобі на череві висербаю.

Ломидерево каже:

— Я маю цімборів. Треба їм.

Дідо взяв котел, поклав Ломидеревові на черево і поїв үвесь обід.

Приходять цімбори, а їсти нема. А Іванко-Коровко бачив, що приходив дідо, але не сказав нічого. Приготував знову їсти, повечеряли і лягли спати.

На другий день Іванко каже:

— Останеся Котигора готувати їсти.

Приходить дідо Ізнову:

— Синку, давай їсти.

Котигора мало йому дав, а дідо каже:

— Давай үшитко, аж ні — я тобі на череві висербаю.

Так і зробив дідо: взяв котел і на череві Котигори висербав үсю дзяму, з'їв м'ясо.

Третього дня залишається Іванко-Коровко. Сам готує їсти, бо цімбори пішли на полювання.

Приходить дідо до Іванка-Коровка:

— Синку, давай їсти.

Іванко дідові дав дзяями і каже:

— А решту треба цімборам.

— Синку, — каже дідо, — давай үсе, аж ні — я тобі на череві висербаю.

Узяв дідо котел. А Іванко спокійно забрав від нього котел і поклав на місце. Вхопив діда, үдарив ним у землю, застриг дідо у землі до ший. Іванко шаблею відтяв йому голову.

А якраз і приходять цімбори з полювання на обід.

— Сідайте, цімбори, — каже Іванко, — та будете полуднувати. Подивіться, хто від вас єв наш полуденок, — і показав на відрубану голову діда.

Хлопці пополуднували, а Іванко їм каже:

— А тепер үкажіть ваші черева.

Хлопці показали, а в них черева попечені від котла. Поприводили вони себе у порядок, і Іванко-Коровко звертається до них:

— Цімбори, цю хижку лишаємо, ідемо далі світа видіти.

Ідуть вони, ідуть, знаходять одну глибоку печеру. А в totу печеру ані один не хоче йти. Прийшлося Іванкові самому туди лізти. Ізсукали мотуззя. Іванка-Коровка спустили в печеру. Довго-довго спускали його в цю глибоку печеру. Ще наверху домовилися, що наверх Іванка будуть тягнути третій раз.

Іванко ходить по печері, зустрічає дуже файну дівку. Вона говорить йому:

— Прошу вас, молодий чоловіче, тікайте звідси, бо у мене чоловік — шаркань із двома головами. Він як прийде сюди, та вас ізрубає.

Іванко-Коровко каже:

— Не бійся нічого.

Дівка його сковала під корито. Шаркань заходить:

— Туй в нас прісна душа.

Вона відповідає:

— Нема.

Шаркань піdnімає корито і говорити:

— Уставай, як ти сюди попав?

— Просто так.

— Якою смертю хочеш погибати — рубаною чи метаною?

Іванко каже:

— Метаною.

Шаркань Іванком верг, застриг він до кісточки. Іванко виліз, верг шарканьом, застриг він попід плечі. Шаблею Іванко зрубав його дві голови й визволив дівчину. Каже їй:

— Як витягнуть тебе нагору, будеш Котигорова.

Веде Іванко до виходу дівчину, прив'язує на мотуз, і цімбори тягнуть дотори. Іванко йде далі. Знаходить другу дівчину. Каже вона йому:

— Боже, братику, як ти сюди прийшов?

— Просто так.

— Де би я тебе скovalа, у мене шаркань із шістьма головами, прийде та вб'є тебе.

Говорить Іванко:

— Не бійся, якось то буде.

Кладе його під постіль. І нараз приходить шаркань. Говорить:

— Чую, є в нас прісна душа.

Дівчина відповідає:

— Нема нікого.

— Не може бути. — Подивився під ліжко, а там Іванко. Кричить:

— Виходи звідти! Якою смертю хочеш погибати — рубаною чи метаною?

— Метаною.

Шаркань Іванком мече, застригає він по коліна. Іванко Шарканьом мече, він застригає до шиї. Коровко-Іванко бере саблю, відрубує всі шість голів.

Визволив Коровко дівчину, приводить її до виходу із печери.

Цімбори витягають дівчину, а Іванко кричить:

— Будеш Ломидернова.

А Іванко пішов дальше по печері. Знаходить третю дівчину:

— Йой, — каже вона, — як ти сюди прийшов, ти тут загинеш. У мене шаркань з дванадцятьма головами, прийде і вб'є тебе.

Іванко відповідає:

— Не бійся нічого. Я тебе визволю.

Дівчина посадила його за стіл, дала йому їсти олов'яні галушки, ще дала йому хустину, котрою якщо втретьє, дістане більшу силу. Заховала його у скриню.

На то приходить шаркань і каже:

— Що за прісна душа в нас є?

— Нема нікого.

— Є. Я чую.

Піднімає скриню і каже:

— Вилізай! Будемо боротися. Як хочеш погибати — рубаною чи метаною смертю?

— Метаною.

Взялися метати. Шаркань Іванком верг до пояса. Іванко, як верг шарканьом, — попід плечі.

Другий раз шаркань верг Іванком. Попід плечі. Іванко швидко втерся хустиною, дістав більшу силу. Як взяв шарканя, та верг ним аж до шиї. Бере шаблю, відрубує йому усі дванадцять голів. Визволив дівчину і каже їй:

— Ти будеш моя, наверху цімборам үповіч, що ти дівчина Іванка-Коровка.

Приводить він її до виходу, прив'язує на мотуз, і цімбори тягнуть. Там наверху вона сказала, що чия. Але цімбори порадилися, що Іванка не варт витягати нагору. До половини його витягнути, а там пустять, аби вбився.

Іванкові прийшло на думку, що спершу положить свою вагу на мотуз. Так і зробив. Прив'язав на мотуз камінь, а цімбори потягнули до половини, а потому пустили, аби вбився. Але Іванко залишився живий.

Знову ходить Іванко-Коровко по печерах, съмно самому. Ра3 лиш лєтить велика птиця і звідається Іванка:

— Що ти тут робиш?

— Ходжу просто так. Але треба би мене звідси визволити, я заплачу, що за то платиться.

Птиця каже:

— Не треба мені платні. Звари дві бочки м'яса і приготуй одну бочку води. Доки я тебе на собі буду нести, будеш мені давати в рот з правого боку м'ясо, а з лівого — води.

Так і зробив Іванко. Птиця взяла Іванка на себе і несе догори. М'яса вже не вистало давати в рот, а вона повернула голову в правий бік.

Іванко відрізав м'яса з літки і дає їй у дзюбок. Винесла птиця нагору Іванка і звідає його:

— Із чого то було таке добре м'ясо напослідку?

— Я відрізав із своєї літки.

Птиця харкла, виплюнула того м'ясо, воно приросло до ноги Іванка, як було. Іванко став знову здоровий, як був. Подякував птиці і пішов глядати своїх цімборів.

Розчув у людей, що його цімбори поженилися на тих дівках, що він для них визволив із печери. А де його дівчина? Розповіли йому, що цімбори віддали її за гроші циганові. Завтра має бути свадьба. Іванко якраз приходить на свадьбу і звідається:

— Чия се дівка?

— Іванкова-Коровкова.

— А хто Іванко-Коровко?

— Я, — каже циганин. А дівчина, як үвиділа Іванка-Коровка, зраділа і каже:

— Брехачі ви всі. І ти, цигане, і твої цімбори. Мій визволитель прийшов за мною. Я буду його.

Іванко-Коровко дав циганина на показію, женився на своїй дівці, а своїм цімборам подякував, щоб жили на здоров'я.

Записано у 1968 році
від Михайла Кінча (1924 р.н.)

СПУДЗЯНИЙ ІВАН

Був собі один великий газда. Він мав трьох синів. Два сини були розумними, а третій дурним. Цей, дурний, сидів завжди у спудзі. Тому і прозвали його – Спудзяний Іван.

У цій державі в царя була донька під відання. Хто буде її чоловіком і наслідником царя? Цар дав наказ, щоб із үсієї держави зійшлися легіні. Донька мала з них вибрати собі чоловіка.

Два сини великого газди вирішили теж спробувати щастя. Посідали коней, набрали собі їсти в дорогу. Отець і мати випроваджують старшого і середульншого синів у дорогу, а Спудзяний Іван надбіг і каже:

– І я йду.

– Йой, куди ти підеш такий спудзяний?! Лиш нас զаганьбиш, – кажуть брати. – Сиди дома.

Брати пішли собі, лиш дорога за-
курилася за кіньми.

Іван Спудзяний довго не думав, взяв собі ощипок хліба, поклав тайстрину через плече, сів на стару кобилу, яка помагала үже лише в газдівстві, бо до поля була безсилою.

Іде дурний доро-
гою. Іде. Перестрів
його вовк. Каже
йому вовк:

– А йди
сюди, чоло-
віче, не бій-
ся. Я тебе
справлю на
дорогу. До цар-
ства маєш іти дуже
довго – двадцять і
п'ять літ. Сідай на
мене і будеш там за
двадцять і п'ять го-
дин.

Здивувався Іван. А вовк перечекав і дока-
зав:

– Тут маєш двадцять
карбачів, будемо йти повз два-
надцять хиж. Доожної нас будуть
припрошувати, бо там є всячина на

гостину. Але ти мене вдар карбачем, аби я не лакомився, і сам нічого не бери ані їсти, ані пити, ні на що не лакомся. У дванадцятій хижі буде кіт. Ти його також цим карбачем перепечи.

Летів Іван на вовкові, летів повз ті багаті хижі, але ніде не зупиняється, хоч як його не просили і хоч як йому не хотілося щось випити чи з'їсти. І вовк хотів зупинитися, бо зголоднів, але його Іван перепік карбачем, і він летів далі.

З дванадцятої хижі вибіг кіт та й зачав нявлмати на дорозі. Іван Спудзяний вдарив його карбачем. Як ударив, нараз з'явилася перед Іваном царська донька і каже:

— Я царева донька. А ти хто? Куди йдеш? Що тут глядаєш? Чому б'єш кота?

Іван үсе вповів, як було. Що є газдівським сином, що вовк йому допомагає дійти до неї, що він хоче її сватати. Доки він це говорить доньці царя, вовк каже Іванові тихо на вухо: — Сігай мені у ліве вухо і витягнеш звідти собі одіж...

Так і зробив Іван.

— Тепер, — мовить вовк, — сягни у праве вухо: звідти витягнеш зброю.

Іван витягнув з правого вовкового вуха зброю.

— Тепер іди в потік, — далі каже вовк, — помийся та переодягнися. Все зробив Іван так, як наказав йому вовк.

Звідкись з'явилася кочія перед вовком, Іваном і царевою донькою. Сідають үсі троє до неї та йдуть до царя. Йдуть, аби поженитися, бо царевій доньці дуже полюбився Іван, та й Іванові, ясно, донька царя.

Йдуть вони дорогою үсі, раз лиш видять, що Іванові розумні брати тирхають гній на віз в одного єврея. Іван зупинив кочію, зійшов, підходить до братів, які його ледве впізнали, і каже:

— Добрий день, братчики дорогі. Видите, що я маю? Я дістав царську доньку. А ви мене не взяли, побігли перші, але виджу, що ви щастя не маєте, тирхаєте гній. Майже, вам тяжко. Ходіть, я заберу вас до царя.

Купив Іван на них нові анциги. Йдуть. Але Іван, утомлений дорогою, захотів спати. Поклав голову на коліна царській доньці та й заспав. Задрімали й царева донька та вовк.

Старший брат довго не думав, үзяв та й відтяв голову Іванові. І тіло його кинув з кочії. Як үвиділа сесе царева донька — нараз заніміла, перестала говорити, так напудилася.

Приходять брати до царя та й кажуть йому, що це вони по дорозі найшли цареву доньку, й старший хоче брати її за жону.

Тим часом вовк, коли ұвидів, що зробили брати з Іваном, үтік від них... Побіг у ярок, розлігся горілиць, дряпнув собі черево нігтем. Лежить, не ворується. Як мертвий.

Прилетіло пару ворон та й сіли на нього. Дзъобають вовка. Вовк терпів, терпів, а потім хапнув одну ворону, ұстав і сміється. Ворона пиштий ү вовкових лапах і каже:

— Що хочеш, дам тобі, лише відпусті мене.

— Я тебе відпущу, якщо принесеш мені цілющеї води.

— Я не знаю, де цілюща вода. Але приведу до тебе одну хрому ворону, вона знає.

Привела вона хрому ворону. Прив'язав вовк до її ніг скляничку та й пустив.

Довго літала хрома ворона, але воду принесла. Вовк тим часом приправив коня, приклав голову Івана до його тіла і чекає.

Прилетіла хрома ворона з повною скляничкою цілющеї води. Вовк намастив нею шию, і голова нараз

приросла.
Іван ожив.
Зібралися
вони з вов-
ком і йдуть
до царя.

Приходить Іван до царя, а тут якраз іде весілля — жениться на царівні старший брат.

Царівна, як ұвиділа Івана, үйкнұла від радості і проговорила:

— Тату, це мій чоловік. Най він сідає коло мене. А цих двох, вовче, віджени додому, най помогають своєму вітцю.

Цар ұрадів, що його донька заговорила, посадив Івана до столу біля доньки, і свадьба продовжувалася далі.

Іван став добре жити з царівною. І я там був, служив їм. Вони ще й тепер живуть, як не вмерли.

Записано у 1968 році

від Михайлла Кінча (1924 р.н.)

КОТИК І ГРАФ ПЕЦОВСЬКИЙ

Були в одного чоловіка три сини. Мати в них үмерла. Старші сини поженилися, а маленький обстався з батьком. Коли їх отець үмирав, то казав старшим синам, що малому лишає хижу. Старші сини малого хлопця кликали до себе, а він не йшов до них. Вони тоді розібрали хижу, тільки лишили наймолодшому піч, хай там живе.

Малий пішов до сусіда, дістав дощок та довкола оббив піч, аби на нього дощ не падав. Там на печі собі й сидить. Але він самий, йому сумно.

Якось одна жінка у сусідах, недалеко від нього, несла маленькі котята топити. Він звідчється її:

— Що ви там несете?

— Котята несу топити.

— Йой, дайте мені одне.

— Що ти будеш з ним робити, йому треба молока.

— Та я піду до сусіда та дістану молока.

І так вони двоє кохаються. Котик виріс великий. Та й малий Іван піднявся вже. Котик Івана үсе годує потроху, де треба, м'яса вкраде йому і принесе. Іван виріс на легіння, час йому женитися.

Котик пішов у банк, үкрав гроші:

— Іване, іди купи собі анцүг.

Іван купив собі парадний костюм, котик радий, що Іван такий, як інші.

Каже котик:

— Іване, чому ти не женишся?
— Но, котику, а де я жону приведу? На ототу піч?

— Не бійся, Іване, ти сиди, а я іду мандрувати, щось тобі принесу.

— Котику, ходи так, аби тебе хтось не үбив, бо з ким я буду жити?

Котик зібрався і йде до царя. Іде, іде. Виходить заєць із капусти:

— Де ти йдеш, коте? — звідає заєць.

— Я іду до царя, бо говорять, що коти їдять ковбасу, але її їдять і мицки. Іду на суд до царя.

Заєць каже:

— Так говорять, що зайці їдять капусту, але її їдять і зайчихи.

Котик:

— Іди склич, щоб вас було сто. Ідемо на суд.

Зібралися зайці. Рівно сто їх. Котик веде їх до царя на суд. Приходять до брами. Котик командує:

— Відкривайте браму!

Браму відкривають, котик заводить сто зайців. Цар виходить і звідується:

— Що тото за худоба?

— Пресвітлий царю, — каже котик, — це вам загнав граф Пецовський у подарунок.

— Що їм дати їсти? — питает цар.

— Сто головок капусти кожний день.

Котик повертається додому. Іван жүрний:

— Що ти жүришся, Іване?

— Та за тобою жүрився.

На другий день котик ізнову іде до царя на суд. Зустрічає його по дорозі лис.

— Де ти йдеш, коте?

— На суд, до царя.

— На який суд?

— На такий суд, аби цар розсудив, що не лише коти їдять ковбасу, але їдять її і мицки.

Лис каже:

— Так говорять, що лише лиси їдять кури, але й лисиці їх їдять.

— Но, йди склич, щоби їх було сто, та йдемо до царя на суд.

Лис побігав, побрехав і скликав сто лисів. Веде їх кіт до царя на суд. Приходять до брами:

— Відкривайте браму! — командує котик.

Відкрили браму, кіт заводить сто лисів.

Цар виходить:

— Що тото за худоба?

— Пресвітлий царю, це вам загнав граф Пецовський у подарунок, — каже котик.

— Що їм дати їсти?

— Кожний день сто курей.

Повертається кіт додому, говорит Іван йому:

— Ти ходиш у біді, ще тебе вб'ють.

На третій день кіт ізнову збирається іти на суд. Іде, іде. Вибігає дикий цап із лугеру. Звідується кота:

— Де ти йдеш?

— Іду до царя на суд. Кажуть, що лише коти ковбаси їдять, але її їдять і мицки. Та я хочу вчуті правду.

— Говорять, що лише цапи лугер їдять, але й кози їдять.

— Іди склич цапів, аби вас було сто. Йдемо до царя на суд. Побігав цап і зібраав сто цапів.

Котик веде үсіх до царя. Приходять до брами:

— Відкривайте браму!

Браму відкривають, і котик заводить у двір сто цапів. Цар питається:

— Що того за худоба?

— Це вам прислав граф Пецовський у подарунок. Він дуже багатий. Має үсякої худоби і хотів би видачу дівку взяти за жону.

Цар дуже зрадів цьому графові, що він такий багатий. Але таке ім'я він не чув і на тім чудується.

Договорилися з котиком, коли будуть іти сватати.

Приходить котик додому, йде у банк, бере багато грошей і приносить Іванові. Дає йому гроші, аби він купив собі костюм.

Іван собі одягнувся прекрасно, як графський син, та йдуть із котиком до царя сватати. Цар үвидів Івана і дуже зрадів. А його дочка страшно полюбила Івана. Вони посваталися і відразу домовляються про свадьбу. Справили велику свадьбу і котик каже:

— Йдемо геть додому.

Зібралися үсі і прийшли на одне красне поле. Котик каже:

— Тут відпочивайте, а я збігаю дати розказ, аби вдома зробили порядок. Доки я не вернуся, звідси не рушайте.

Котик прибігає в одне село, у котрім жила багата графиня. Заходить

до тієї графині котик, а tota якраз несе свиням їсти полуденок. Котик каже:

— Як ви не ганьбитеся, до вас ідути царські гості, а ви свині годуете. Та й ви такі замашені.

— А де би мені сховатися?

— Лізьте у цю вербу, — і котик вказав на дуплаву вербу коло хижі. Графиня залізла і сидить там мовчики.

Котик побігав тим часом по службах тієї графині і говорить їм:

— Хто би вас звідав, чиї ви слуги, кажіть, що графа Пецовського. Аж ні — курті-сьте головами.

Так побігав кіт і по служницях, казав, аби все припарували для гостей, по скотарях. А сам повернувся до гостей. Говорить їм:

— Гості, ходіть, бо я вже діло впорядкував.

Приходять вони до графського будинку. Все приправлено. Посідали і дуже красно гостяться. А цар ходить звідуючи:

— Слуги, чиї ви?

— Графа Пецовського.

— Скотарі, чиї ви?

— Графа Пецовського.

Цар ходить по коридору, все розирає у прекрасному домі, виходить надвір і видить стару вербу дуплаву:

— Таке все красне. А тут така нехар' стоять. Треба її зрубати. А котик каже:

— То рубати не варт, бо тот пень все там буде стояти, буде скарідно на нього дивитися. А треба пріпро-

вадити один канон, би її вимкло з корінням.

Цар дав припровасти канон, і так і бабу, і вербу вимкло у повітря. Іван залишився графом і живе із своєю жінкою.

Каже раз котик Іванові:

— Іване, як үмрү, як ти будеш мене прятати?

— Я тебе, котику, з дванадцятьма попами.

Котик скоро іздох, а панійка Іванова взяла його за хвіст та й кинула у жаливу. Котик пізніше үстав, за-

ходить до хижі і каже:

— Іване, як ти казав? Ти мене будеш прятати з дванадцятьма попами. А твоя панійка вергла мене у жаливу.

Іван згрозився на жону свою:

— Паніє, оби-сьте не робили більше такоє. Ми котика будемо красно прятати.

Котик іздох, а панійка знову його за хвіст — та в жаливу.

А молоді обстали жити і нині живуть. І казці кінець.

Записано в 1968 році
від Петра Ленишинця (1906-1970)

БИЧОК-ВОРОЖІЛЬ

Були собі дідо і баба. Мали по одній доњиці. Дідо мав ще одного бичка. Того бичка треба було гонити пасти. Один день гнала бичка пасти дідова доњка, другого дня – бабина. Коли бичка пасла дідова доњка, тоді телятко добре напаслося, коли бабина, то вона цілу дорогу бичка лишила та била.

Одного дня баба дала дідовій доњці зайду клоччя прясти. То стільки, що й двом добрим дівкам було би що на цілий день прянти. Дідова доњка подумала, що робити. Загнала теля у велику пашу, а сама сіла й реве. Пряде й плаче: що мала робити. Попряла вшитко – аж пушкі боліли її. Змотала в мотки. Прийшла додому й бичка ситого пригнала. Віддала бабі пряжу. Баба розсердилася на дідову доњку, що

та вшитко поробила, із злості забігла в хлів та давай бичка бити.

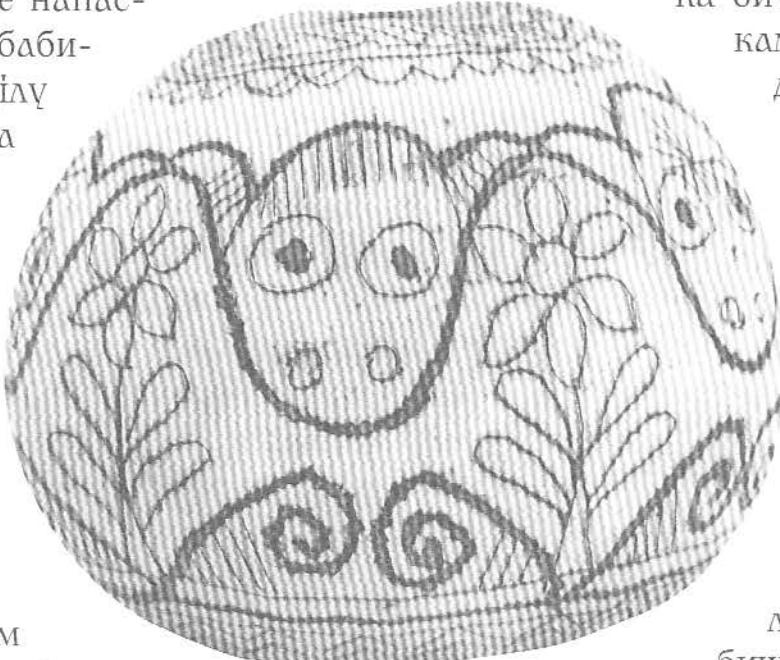
Другого дня баба виладжує свою доњку. Напекла колачів, наварила ѹсти, наклада вшиткого повну тайстру, а робити ѿй нич не дала.

Пригнала бабина доњка бичка в каміння. В камінню бичок ходить, полизуючи водичку, так хоче пасти, а нема де. Пригнала його бабина доњка додому голодним.

Третього дня баба знову дала много прясти дідовій доњці. Загнала дідова доњка бичка у високу траву пастися, сама сидить за журена і пряде.

– Не жүрися, Оленко, – раз лиш каже бичок. – Лягай спати, а коли встанеш, үшитко буде готово.

Дідова доnjка лягла і заснула міцним сном. Доки вона спала, бичок-ворожіль закликав багато дівок, і ті скоро попряли үсю вовну, звили нитки у клубки.

Пробудилася Оленка, а робота вшитка пороблена.

Погладила бичка по боках, подякувала йому, а він каже:

— Я вже ситий, ідім додому.

Пригнала дідова донька бичка до стайні. Видить баба: бичок ситий і велика робота готова. Баба сердита, думає собі, ачей, дівці сам чорт помагає, бо не могла вона сама за день таку громаду вовни попрясти.

Каже лята баба дідові:

— Діду, я би хотіла, аби ти бичка зарізав, бо у дівок доста й іншої роботи.

Дідова донька це вчула й заплакала. Просить:

— Не ріжте, я сама буду його випасати.

— Мовч! — відрізала баба.

Оленка зайшла у хлів і так плаче, юйкає. Учув її бичок і звідає:

— Що ти так юйкаєш, сирото?

— Де би' м не плакала, коли баба просить діда, аби тебе, бичка, зарізати... Йой-йой... Мені та нещасна баба роботиці стільки давала, та вшитко ти мені помогав робити, а теперки, хто буде...

— Ей, не жүрися, Оленко, — каже бичок. — Коли дідо зачне мене різати, ти попроси, аби дав тобі мої кишкі перебрати. Там найдеш зернятко. Візьми те зернятко й посади його в таке місце, де ніхто ніколи не ходить і не буде видіти, як я буду рости. З того зернятка виросте верба. Тота верба буде тобі на хосен.

Баба настояла, і дідо вже ріже бичка. Приступила Олена, коли дідо

роздинав нутрощі, й попросила, що викине сама кишкі. Дідо ұповів, що най бере та несе.

Оленка стала перемивати кишкі й найшла зернятко. Взяла то зернятко, затиснула в долоні й тихо пішла поза хижу. Там посадила те зернятко.

Коли прийшла неділя, баба ұбрала свою дівку і з дідом үсі пішли до церкви на утренню. Дідову лишила дома й надавала їй всякої домашньої роботи, що й троє служниць би не переробили: наварити їсти, позастеляти, худобу нагодувати, вичистити стайню, притрясти половою...

Пішла Оленка до верби та й плаче. Поковтала вербу пальцем, і верба заговорила людським голосом:

— Що хочеш, Оленко?

Так і так розказала дідова донька.

— Не плач, — каже верба. — Вшитка робота буде перерблена моїми дівками. А ти бери сесе красне золоте платтячко, коня, одягнися, сядь на коня і йди до церкви.

Так і зробила Оленка. У золотому платтячку сіла на коника та й пішла на утренню.

А в церкві були й царські хлопці. Баба тикала їм ұв очі свою дівку, але царські легіні дивилися лише на Оленку і чудувалися, звідки така красна, така парадна відданіця явилася.

Дивилася й Оленка на людей, бо рідко коли пускала її баба до церкви. Але вже й мала іти геть, аби встигнути додому перед родичами,

коли ті прийдуть із церкви, застануть її вже дома і ні про що не догадаються.

Коли прийшла додому, видить — үшитко попораєне. Скоро переодягнулася, сховала плаття у дупло, і кінь туди заліз.

Приходить баба, видить, що довкола чистота, все пороблено. Та вона не зраділа, а зачала гойкати, воркати на дідову доночку. А дівка сидить у пірваному платтю й плаче.

Каже баба до своєї доночки:

— Мар'ко, а ци ти виділа totу красну принцесу у церкві?

— Виділа, — каже бабина доночка.

— Ба що то за одна була, відки?

Дідова доночка сесе слухає і нічого нікому не каже. А баба й далі лише роботу їй дає. Уже й сама не знає, що вигадати.

Одної неділі баба вже стільки надавала Оленці, що тяжко й перерахувати, а не переробити. І ще вповіла, якщо не кінчить, доки вони повернуться з церкви, то смерть їй буде.

Пішла Олена до верби, поковтала, верба заговорила людським голосом, що все буде пороблено, най лиш Оленка візьме це плаття. А плаття було ще краснішоє: на нім аж звізді світили. Сіла Оленка на коня та й пішла до церкви.

Як вона вступила до церкви, ніхто не молився — лише на неї дивилися. Баба зла була, що на її дочку ніхто

не дивиться. Царські сини очей із Оленки не спускали, думали, як би її зловити, а потім ұзяти за жону. А вона тихенько вийшла з церкви скорше, сіла на коня — і вже дома.

Переодягнулася у своє лахміття, сидить коло печі й бабу чекає. Баба прийшла, вже й не дивиться, чи пороблена робота, а лише за totу принцесу визвідовує свою доночку, діда.

А Олена нич не каже, лише слухає.

Дідові уже набридло це слухати й каже бабиній доночці:

— Ти не маєш таке красне плаття, айбо ти й не є така красна, як тата принцеса.

— Треба й Мар'ці таке плаття зшити. Коби я годна, донечко, хоч купити таке плаття... Айбо не можу.

І дале баба не дає своєї доночці нич робити, усе на газдівстві робить дідова доночка.

Прийшла третя неділя. Знову Оленка пішла до верби, верба через дівок передала їй таке красне плаття, що як сонце сіяло, чобітки новенькі-нові, когутки. Дівчата з верби пообіцяли, що, як завжди, усе їй пороблять, най вона лише спокійно сідає на коня і їде до церкви.

А царські сини вже щось придумали. Самі поховалися, а поріг дали у церкві намастити смолою. Коли Оленка з церкви йшла додому, один

чобіток приклейвся до порога, стягнувся, і ніяк не могла його Оленка відірвати. Так один чобіт залишився на порозі, а другий на її нозі. Царський син старший ұзяв чобіток і сховав.

Під вербою Оленка розлягнулася і каже дівчатам, що загубила один чобіт. А дівки сміються:

— Ой то не хиба, то твоя серенча.

А баба вернулася з церкви та знову про totу принцесу говорить, говорить, не може наговоритися. Ушитко знає баба. Каже, що царський син за чоботом скоро буде глядати дівку. А коли знайде, то візьме за жону. А Оленка сидить біля печі, слухає та мовчить.

Царські сини дали в бубен по селах бубнувати, щоб ніхто нікуди із сіл не йшов, бо будуть за чоботом старшому царському синові дівку глядати. Котрій дівці на ногу буде пасівний чобіток, та і буде жоною царського сина.

Ходять царські слуги з села на село, міряють чобіт на дівочі ноги. Переходили ұже много-много сіл, але ні на котру дівочу ногу чобіт не йде.

Прийшли на село, де жила баба з дідом і з своїми доньками. Заходять до хижі.

— У вас є дві дівки? — питают слуги.

— Е, е, е! — каже баба і пхає свою наперед.

Міряють чобіток бабиній дівці, айбо нога не заходить: малий чобіт. А баба аж не вірює, пхає силою

ногу дівки в чобіт, що мало не розпоровся чобіток. Баба така сердита, як огень.

Уже баба посилає царських слуг геть, але вони просять, най прийде друга донька.

Баба зачала йойкати, що то смоловка, лінива. Але царські слуги мали наказ — міряти всім, хто який би не був. Прийшла Оленка, приклади слуги чобіт до ноги дідової доньки, і чобіт сам скочив на ногу, а нога скочила в чобіт легко й красно. Такий пасівний чобіток, ніби виріс на нозі дідової доньки.

Слуги дуже үраділи, що найшли дівку. Скоро вони за це дістануть золото. Нараїз кажуть Оленці, щоб вона збиралася з ними до царського сина.

Оленка каже батькові:

— Няньку мій, ідіть за п'ятьма возами у село, най заберу відразу і своє придане.

Пішла Оленка до верби, а дівки з верби надавали їй всякого одягу — віз сорочок, фартухів, платі, віз обуві, два вози парнів, віз посуді і всякої-всячини, що лише треба дівці на віддавання.

А баба вадиться на свою доньку, така сердита, що аж розпуклася від злості.

Так до дідової доньки прийшла серенча, бо любила робити. А бабина донька була лінива: як не мала серенчу, так і тепер її не має.

Записано у 1968 році
від Петра Ленишинця (1906-1970)

ХИТРІЙ ЗЛОДІЙ

Були собі два брати. Один був дуже багатим, а другий — дуже бідним. У багатого дітей не було, а в бідного було три сини. Бідний робив у багатого, заробляв у нього на хліб. Коли сини бідного виросли, багатий брат прогнав бідного з хати і скав, що він йому вже не дасть більше хліба, хай үже сини самі на себе заробляють.

Запла-
кав бідний
брат, ска-
зав про це си-
нам. Тоді сини
кажуть батько-
ві:

— Дай нам на до-
рогу хліба, і ми йдемо
в широкий світ.

Бідний брат не мав хліба дати синам. Пішов він знову до багатого брата і просить його:

— Братья, дай мені ще мало хліба,
бо сини мої йдуть у далеку дорогу, а
не мають як іти без хліба.

Багатий дав три ощипки і скав:

— Тепер ще тобі даю, але від ни-
нішнього дня не дам ані кавалка.
доки твої сини ү хижі.

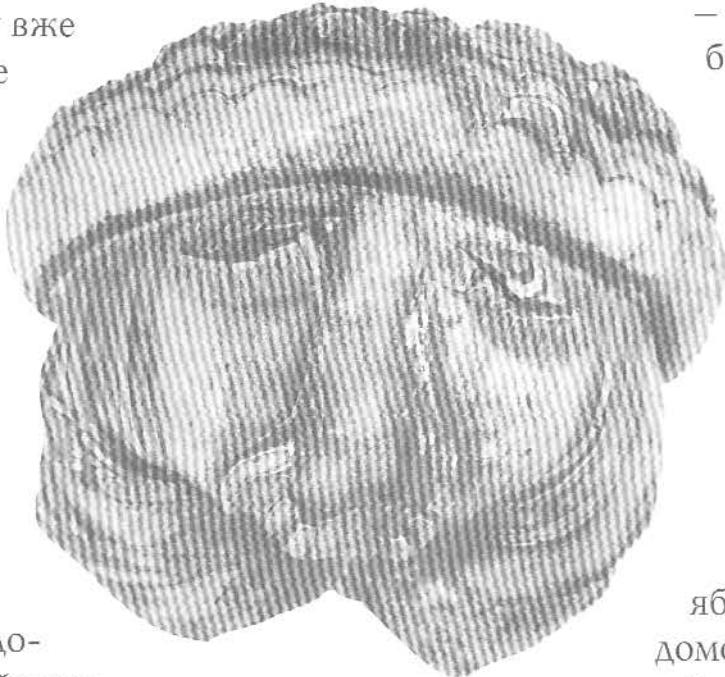
Тоді бідняк үзяв toti три ощипки, віддав синам. Передав він їм і те, що скав про них багатий брат. Най-молодший син на це каже своєму батькові:

— Через три роки буде наш стрий бідняком, а ми будемо багаті. Відклонилися сини від своїх родичів і пішли ү широкий світ.

Брати ви-
йшли 3і свого
села. Пониже
села росла дика
яблуня. Тут вони
домовилися, що в
дуплі цієї яблуні зали-

шать частину своєї ноші. А коли будуть вертатися додому, то кожний буде знати, котрий скорше вернеться, бо того ноші вже не буде в дуплі.

Так вони ү зробили. Йдуть далі. Йдуть перший день і 3айшли в темний ліс. Тоді найстарший каже, що

із цього дерева були би красні верхи на хаті. І вирішив стати теслею.

Другого дня вони зайшли у великі скелі. Тоді молодший брат каже, що з цього каменю були би сильні мури на будови. І згодом став мурником.

На третій день зайшли у невеликий, але дуже густий ліс. І каже наймолодший брат, що тут би можна вирубати собі файну палицю. З наймолодшого брата став злодій.

Розійшлися так брати на три роки. Старший справді навчився добре столярити, середній брат мурував великі будинки. А наймолодший знайшов таких людей, які навчили його, як треба красти.

По трьох роках старші брати, хоч і були добрими майстрами, але з такої роботи не могли прожити, тому лишилися бідними і мали лише по кускові хліба. Як верталися додому, зайшли дорогою до одної корчми і попросили їсти. Корчмар їм дав, а коли треба було платити, то брати не мали чим. Корчмар почав їх бити. Коли брати билися з корчмарем, заходить у totу корчму наймолодший брат. Ale старші його не впізнали, бо він був дуже красно вдягнутий, як пан. A він впізнав своїх братів.

Питає наймолодший брат корчмаря, чому він б'є цих людей. Корчмар розповів, що вони у нього наїлися, а не заплатили.

— Добре, я за них заплачу, — каже наймолодший брат.

Як він заплатив, старші брати зачали дякувати йому. І все ще не

впізнають свого брата. Ще раз подякували, вийшли з корчми і пустілися в дорогу.

Третього дня дійшли до тої яблуні і дивляться, що всі три ноші стоять у дуплі. Брати свої ноші взяли і почали між собою говорити, що наймолодший брат, може, й не вернеться додому. Може, десь загинув або його хтось убив. Лише відійшли від яблуні на два кроки, як видять: іде до яблуні tot пан, що за них заплатив. Тоді вони здогадалися, що то їхній брат, обнялися, розцілувалися і йдуть додому.

Як прийшли додому, отець і мати дуже зраділи, що всі троє вернулися до вітцівської хати, живі, здорові.

Дочувся багатий брат, що сини бідного вернулися додому. Пішов дізнатися, що вони навчилися за три роки роботи. Звідає кожного:

— А що ти навчився за три роки?

Старший відповідає, що він знає ставити добрі верхи на хижах.

— Дуже добре, — каже стрій. — А ти що навчився? — питає середнього.

— Я знаю мурувати великі будинки.

Похвалив стрій і середнього.

— А ти, небоже, що навчився за три роки? — до наймолодшого.

— Я, стрію, навчився красти і хочу все ваше газдівство ұкрасти.

— Не вдасться тобі, не зможеш, — каже стрій.

— Застамося, — пропонує наймолодший син.

— Добре, — погодився стрий. — Завтра своїх слуг я зажену орати кіньми і волами. Якщо үкрадеш мої коні й воли від слуг, то буду вірувати, що ти злодій. А як ні — ти брехач.

— Не є що қрасти. То буде мое.

Пішов наймолодший брат у село, накупував багато курят із квочками, забрав кошари і поніс у поле, де орали стрикові слуги. Пустив з кошиків курят з квочками, сам склався і дивиться, що буде.

Як үвиділи слуги, що маленькі курятка бігають по полю, полишли вони коней і волів й пустилися ловити їх. А злодій тим часом випряг коней і волів і привів їх додому, до свого двору.

Слуги доки піймали курятка й квочки, коней і волів үже не було на полі. Прийшли слуги до свого газди і розповіли, що сталося. Газда відповідає:

— Я знаю, хто үкрав коней і волів. Я їх үже не маю, бо такий був договір.

— Приходить стрий до злодія і каже:

— Добре ти придумав. Коні й воли твої. Я ще маю корови і телята. Якщо вкрадеш, будуть твої. А якщо — ні, повернеш і коней, і волів.

Злодій відповідає:

— Добре.

Надходить ніч. Газда поклав біля своєї стайні варту, үсім наказав, аби не спали, аби цілу ніч око не стулили.

А злодій тим часом думав своє: пішов у корчму, купив одну малу бочку паленки і поніс на стайню. Провертів у бочці малу дірку і вичікує, коли сторожі будуть ходити по стайні. Зачали сторожі вартувати стайню, корів і телят. А злодій пустив із бочки крізь дірочку паленку, і паленка зачала капати. Капнула і на шию одному сторожові. Він мазнув рукою по шиї, а потом засвербів його ніс, і він үтер пальцем ніс. Запахла йому під носом паленка. Каже він другому сторожові:

— Неборе, түки відкись тече паленка. Майже наш газда розщедрився, змилостивився та відплачую нам за те, що сторожимо.

А злодій цю розмову чув і пустив паленку ще сильніше. Старший сторож найшов якесь горня і поставив скоро під цівочку. Паленки набігло повне горнятко. І зачали сторожі по черзі підкладати горнятко та пити паленку. Так понапивалися, що не могли стояти на ногах. Скоро попадали та й позасинали.

Злодій зійшов зі свого місця, повідв'язував үсі корови й телята та привів їх собі додому.

Газда спокійно спав. Коли віспався, встав, чує: надворі тихо-тихо, корови не мукують, як завжди. Заходить він до стайні, дивиться, а сторожі сплять. Немає ні корів, ні телят.

Пішов стрий до злодія і каже:

— Добре ти наробывся сеї ночі. Добре ти й заробив. А тепер тебе по-

прошү на таке: я күплю собі коня і бүдү на нім носитися. Якщо з-під мене його вкрадеш, то буде твій. А якщо не вкрадеш, то все мое мені повернеш.

— Добре, стрию.

Пішов газда, купив коня, сів на нього та й носиться.

А злодій ледве найшов якесь цураве шмаття, переодягнувшись, взяв собі дві торбинки і дві палиці та й пішов на поле. Там при дорозі росла дика яблунька. Пішов злодій до тої яблуньки, кинув на самий вершечок дерева палиці і торбинки, сів при дорозі і плаче.

Йде газда на коні та й звідає:

— Що ти, жебраку, так плачеш?

Злодій-жебрак відповідає:

— Плачу, бо дивіться, якого збитку зробили з мене якісь недобрі

люди. Забрали від мене мої палиці і торбинки та закинули на яблуньку. Я — каліка, не можу далі йти. Будьте добрі, газдо, помогіть мені.

Газда й не подумав, що жебрак — то переодягнутий злодій. Каже:

— Подержи коня за поводи, а я вилізь на яблуньку та знесу тобі твої палиці і торбинки.

Коли злодій үвидів, що газда үже на вершку, то швидко переодягнувся, сів на коня і каже:

— Будьте здорові, стрию. Дякую вам за коня. Ви самі мені його дали, — і лише за ним дорога закурилася.

І так бідний став багатим, а багатий став бідним. Наймолодший брат допоміг і батькові і братам стати на ноги, сам став добрым газдою, перестав злодіювати, вженився і добре живе.

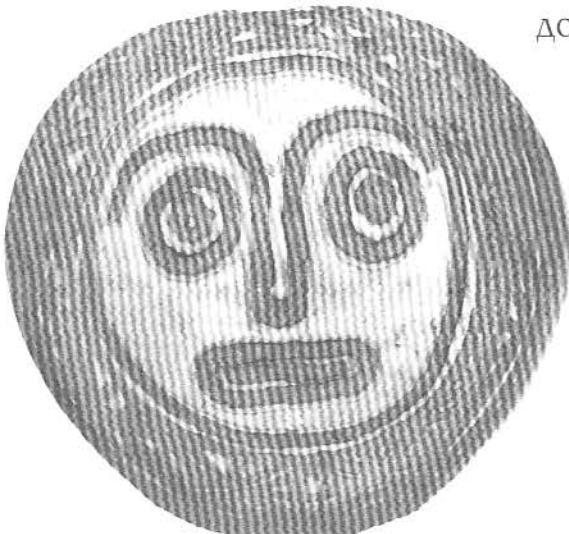
Записано у 1968 році
від Гафії Тарахонич (1904-1977)

ПЛАВУНЧИК

Дар мав двох дуже красних доньок. Старша подрү- жилася з простим легінем і скоро народила від нього дитину. Хлопчик був дуже красний, але дів- чина напудилася, що отець її ұб'є, та й наказала заклепати дітвака у дерев'яний ящик і кинути у ріку. Так і зробили.

Пливе ящик день, пливе другий.

При річці жила одна біднячка, ұдовиця. Чоло- вік від неї вмер үже давно. Во- на вийшла по- сидіти д' ріші і ұвиділа, що на воді щось пли- ве. Побігла вона за ключкою, при-тягла до себе той ящик, а він үже й мо- хом заріс. На березі розклепала бід-нячка ящик і видить: там лежить ді- твак. Хлопчик ледве дихає. Ұдовиця його приголубила, нагодувала. Дала йому ім'я Плавунчик, доглядала його, доки хлопець не підріс. А підріс дітвак під кліпом ока, үже йому вісім- надцять років. Каже матері:

— Ми дуже бідно живемо. Піду я якісь гроші заробити. Хочу найня- тися на роботу.

Заплакала вдовиця, лйбо споря- дила Плавунчика в дорогу.

Ходив Плавунчик світом довго, ү багатьох державах був, заробляв не- погано. Одного разу приходить він до царського палацу і проситься на роботу. А це якраз було його домівство. Його тітка — друга царева донька — үже мала файну дівоч- ку. Дівка, як ұвиділа Плавунчика, нараз полюбила його, бо він був небагатий, але красний. Плавунчика прийняли на роботу, і він полюбив ту дівку.

Молоді любилися. Раз дівка ұповіла матері, що хоче за Плавунчика віддати- ся. Царська донька розпиталася хлопця, звідки він, хто його родичі. Плавунчик розповів, що його виго- дувала вдовиця, котра нашла його, коли він ү ящику плив рікою. Слухала все це і старша донька царя і нараз здогадалася, що Плавунчик — її син. Розплакалася, розкалялася,

і всій родині розповіла про Плавунчика.

Та свадьбу все одно зіграли. Молоді жили файно, у щасті, у золоті. Айбо Плавунчик скоро щось засмутився і через пару днів үтік до тої вдовиці, що його вигодувала.

Цар і цареві доњки, жінка його перепудилися. Вони дали наказ слу-

гам найти Плавунчика. Розійшлися слуги світом і нашли хлопця у тій бідній хижці біля ріки, де Плавунчик жив із своєю мамою. Просили його, аби він вернувся до царя, але Плавунчик відти нікуди піти не захотів.

Записано у 1968 році
від Михайла Кінча (1924 р.н.)

РОЗБІЙНИК СОКОЛ

По хащах давно жили розбійники. Ще опришками називали їх. Однү банду сколотив Сокол. Через те так і називалася – Соколова.

Він приймав лише розумних, сміливих.

В одному селі засудили одного легіня на п'ять років, бо вдарив газду. Легінь писався Лісовський Іван. Утік він у хащу, бо не хотілося йому в темниці сидіти. І не міг у село вернутися, мусив жити у хащі. І здогадався, що колись давно отець йому казав, що у хащі живуть розбійники-опришки. Досудив Іван, що ліпше йти у банду.

Довго Лісовський ходив хащами, доки не напав на опришків. Був якраз пізній вечір. Оприш-

ки сиділи довкола огня і говорили собі. Сокол і каже:

– Хлопці, түки хтось є.

А Іван Лісовський підходить якраз, поклонився.

– А відки ти?

Іван зачав розказувати, як і за що його засудили. І попросився у банду.

Сокол дорадився, що найзостається, айбо перед тим, як його взяти до себе, мусить випробувати на смілість. Сокол устав і каже:

– Завтра один багач буде везти товар. Хлопці, хто піде?

Іван Лісовський підскочив і зголосився, що він піде.

– А не боїшся жандармів? – заувідав Сокол.

Другого дня зобралися опришки на пана, що мав везти товар. Сіли під мостом, чекають. Лісовський із Соколом.

Заторохтів віз. Повискаювали з-під моста опришки на вулицю, зо-перли віз та й до газди:

— Давай гроші!

А Лісовський хоче і вказатися ще та каже:

— Давай гроші, бо вб'ю тебе!

Звідкись ұзялися жандарі. Ті два з Соколової банди, що були коло Івана, повтікали. І залишився Лісовський сам на сам із трьома жандармами.

Прискочили жандарі до Івана і зачали битися.

Билися, билися... Іван хоч і проти трьох, та не здається. Думає собі: “Погані в мене цімбори, що повтікали...”

Айбо якраз біжать на поміч троє опришків.

Втекли жандарі, як ұвиділи трьох Соколових легінів.

Забрали гроші й товар від газди, то був, майже, єврей, а самого стуснули в ріку.

Але ви вже, мабуть, здогадалися, що там були не жандарі і ніякий не газда, бо Сокол так перевіряв Івана Лісовського. То перебралися в жандармську одіж самі опришки. І все було підстроєно.

Вже на обійсті Сокол звідає своїх легінів, чи може взяти до себе нового чоловіка, Івана. І всі ұповіли, що може, бо смілий.

І так ходили опришки від хижі і до хижі – брали від багатих і бідним роздавали.

Записано у 1964 році
від Гафії Тарахонич (1904-1977)

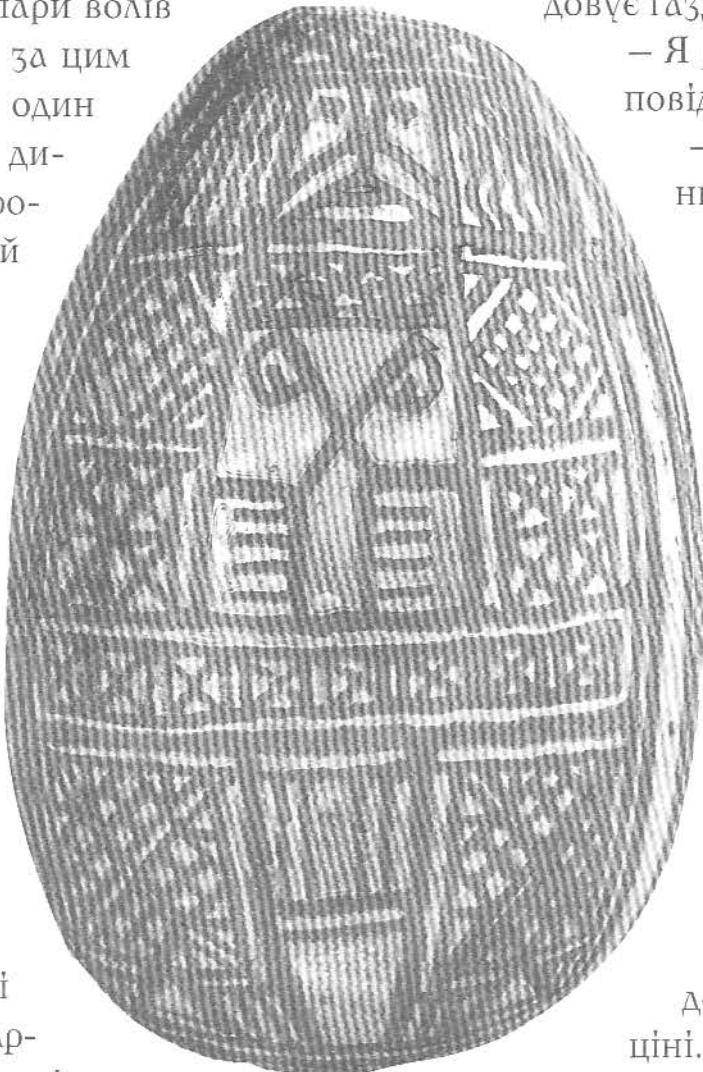

ЯК ГАЗДІ НЕ ВДАЛОСЯ ПЕРЕХІДТИ ОПРИШКА

Був один газда, що мав великий маєток. Одного разу він үзяв на ярмарок три пари коней і дві пари волів і там продав. Але за цим торгом слідкував один розбійник. Він дивився, хто що продає, кілько грошей вторговує. І помітив, що один газда дістав великі гроші.

Але людей на торзі много, загубив із очей опришок газду. Звився опришок по торзі, та не знає, куди дівся газда і що самому робити — не знає.

Уже стемнілося і опришок пішов вартувати дорогу. Та ніч приховує людей, а не лише розбійників. І коли зустрів цей розбійник газду на дорозі перед хащі, та й не впізнав. І звідає того:

— Ти хто за єден? Куди йдеш? Де ти був?

— А ти хто за єден? — перезвідовує газда опришка.

— Я розбійник, — відповідає той.

— Я теж розбійник, та будьмо два.

— Добре, — погодився опришок.

А той газда зачинає розповідати, як був на торзі, видів одного газду із грішми. Бреше опришку, мовляв, чув, як той договоряється з іншим, що приведе воли, договорилися в ціні.

— Ти й справді розбійник, — каже опришок, радий, що зустрів цімбору.

— Я тобі казав, що я розбійник, аби довго не говорити, ходи зі мною,

я іду оббирати одного газду близько тут у селі.

Словами “я розбійник” і здурив опришка газда. Ідуть вони красти від якогось газди худобу.

Але опришок каже:

— Я знаю того газду, в нього дуже лукавий пес.

А газда-розбійник відповідає:

— Я знаю, але я маю манту та я пса зманю.

Дійшли вони до обійстя газди. Та лиш поклали ногу на перелаз, як пес зачав гавкати на чім світ стоїть. Виє пес, як вовк, на ціле село.

— Терку! Терку! — покликав газда свого пса, той үпізняв його і полащився до ніг.

Повів газда розбійника попід хижу, зазирнули у вікна, үвиділи, що газдиня спить і три сини сплять. Чоловік і каже розбійнику:

— Ти йди до стайні, а я піду до хижі та й будемо красти, а по тому поділимось тим, що накрадемо.

Коли розбійник переступив поріг стайні, газда його там запер. Сам пішов до хижі й зачав зганяти жону, синів.

Але розбійник хитрий: коли порозумів, що сталося, зачав гойкати, аби вчуєв газда:

— Пусти мене, газдо, бо всю худобу твою переріжу!

— Сиди, сиди, ти вже докрутив світом, — відповідає газда.

Але розбійник кричить:

— Зараз үчуюш, як буде мукати корова, коли її буду різати, а за нею і друга, третя...

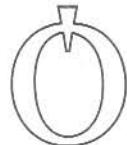
Напудився газда, що розбійник переріже всю худобину та й випустив того. І каже йому:

— Я розбійник, але ти більший!

Записано у 1966 році
від Петра Ленишинця (1906-1970)

ЯК ХИТРІ ГАЗДИ СПІЙМАЛИ ОДНОГО РОЗБІЙНИКА

пришки — то такі люди, які не люблять робити. Вони й втікають від роботи в ліс. Бо що в лісі — сплять та крадуть і з краденого живуть.

Добре, що опришки не чіпають простих людей. Бо що від них і вкрадеш? Найбільше вони мають роботу з корчмарями та з үсякими газдами.

З нашого села теж по полонині жили такі хаштівники. Знаю про одного, ім'я мав Федір. Не знаю, що він витворяв точно, бо всяке про нього говорять люди — майже, як і всі, робив щось і добре, і щось погане. Але дурно попався в руки газдам.

А було так.

Стали радитися газди, що робити, бо цей Федір не давав дороги людям з торгу. Скільки не вторгнеш, вшитко знав, чув, видів, перестрівав газду і все забирає.

І дорадилися чоловіки, що замануть його в пастку і вб'ють.

Пішов один газда на торг, як договорилися, і лічить там великі гроші. Федір видів, що вже торгу зараз і конець, а той газда нічого не купив, значить, буде вертатися додому з грошима.

Пішов Федір, сів у своє гніздо біля дороги, де все підчікує газд.

Уже вечерілося. Чує Федір — громить дорогою віз. Зліз він із дерева, став посеред дороги і перестрів віз:

— Хто ти? — звідає Федір того.

— Я розбійник.

Знаю одного газду, що має великі гроші.

Зара з буде вертатися з торгу. Якщо і ти розбійник, обберімо його — буде чим ділитися.

Думає Федір: то гірше, якщо вже треба ділитися, але нічого не вдієш, бо і цей знає про газду, то можна все втратити нині. Ліпше щось, як нич.

— Добре! — пристав Федір.

А той другий ёще каже:

— Не знати, чи й сам буде вертатися газда із такими грішми, чи із слугами своїми.

— Хитро думаєш! — ұповів Федір, а сам собі подумав: “То ще буде видко, чи є будуть гроші”.

Сидять опришки коло дороги вже цілу годину, як іде один чоловік, газда — по одежі видко. Іде сам. Федір його впізнав.

— Стій, чоловіче! — прискочив другий опришок, підійшов і Федір.

Стали обмащувати кишені в газди, знайшли пачку грошей. Федір ще ними помахав тому перед носом.

І пустили того, що обікрали. А самі стали лічити гроші, що відібрали, аби поділитися. Але вже було темно ся, і вони не виділи, як порахувати гроші. То отой другий і каже Федорові:

— Тут близько, біля села, є моя хижа — де я, як дома. Там і поділимося, переночуємо, погостимося і розійдемося.

Пристав на це Федір, бо й справді вечеряти треба, відпочити. Давно по-людськи і не спав.

Зайшли у двір, до хижі. Видить Федір, що тихо, безпечно. Стали ділити гроші, помалу перехиляючи погарчики з паленкою, закусуючи. Щось Федорові не полюбилося, що той другий дуже припрошує його пити. І каже тому:

— Ми поділилися, а спати я не буду.

І вже хоче Федір відкланюватися, кресаню на голову кладе, як утворяються сінешні двері, а там троє легінів на порозі, з-під постелі вилізає той газда, якого обібрали. Порозумів Федір, що це кінець.

Як він не боронився, але п'ятеро його пов'язали і зачали бити. Встиг лише глипнути Федір на свого “цімбору”, подумати, які хитрі газди, як його здурили, порозумів, що це неволя і смерть.

Так добили газди опришка і вже мали надовго спокій, доки другий не об'явився.

Записано у 1965 році
від Гафії Тарахонич (1904-1977)

ЯК РОЗБІЙНИКИ ПРОВИНІЛОСЯ ПЕРЕД УДОВИЦЕЮ

Довго Соколова banda ходила по селах. Раз натрапили на бідну хижу. Поковтали у вікно. Удовиця пустила їх. Простя опришки їсти, бо голодні – находилися, кажуть, цілий тиждень в роті нич не мали. А вдовиця і каже:

– Я не маю вам що дати їсти, бо маю одну корову і двох синів, які випили то молоко, що я видоїла увечері.

А один приступився до корови та й забив ніж у шию. І удовиця стала дуже ревати.

Опришки пішли собі геть, забравши м'ясо з корови. Лише Іван Лісовський іде і думає, що так робити не мож.

Вернулися опришки до своїх колиб і зачали варити се м'ясо. А Іван сидить сумний. Підходить до нього Сокол та й каже:

– Що з тобою, легіню?

Мовчить Іван.

Підходить другий раз Сокол і звідає Лісовського:

– Що з тобою, легіню?

– Ми збрали останню корову від удовиці. Я се м'ясо не буду їсти, – каже Іван. – Що вона дасть своїм дітям їсти?

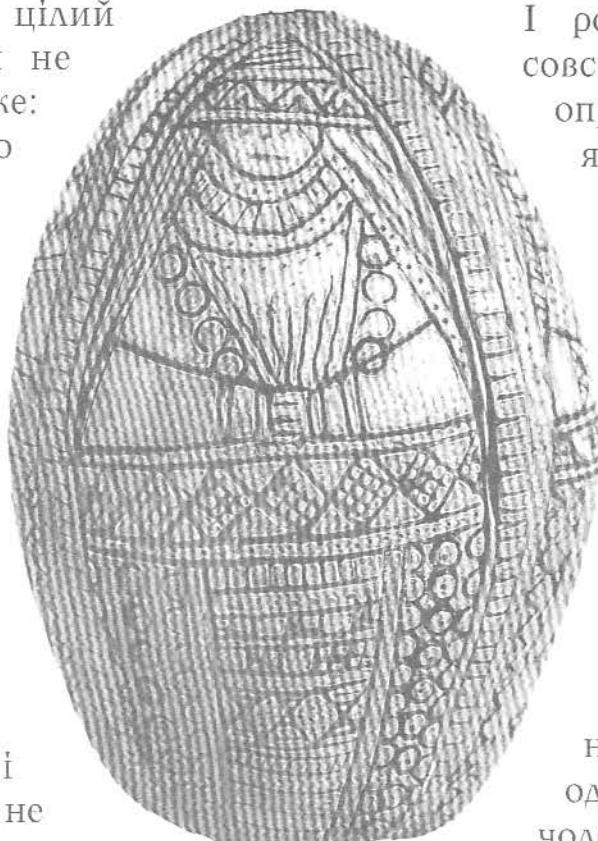
І розповів Іван Лісовський головному опришку Соколу все, як було.

Одні стали сміятися з Івана, інші задумалися.

Сокол мовчав. Усі зачали вадитися, а Сокол довго мовчав. І раз загойкав, як на всю полонину:

– Тихо будьте! У наших краях живе один дуже мудрий чоловік. Він і розс看不懂 все. Підемо до нього на пораду, чи добре ми зробили, чи ні.

Пішов до того мудреця Сокол, Іван Лісовський та ще троє легінів. Найшли старого та й розказали, як є, що сталося. І звідають, чия правда.

Вислухав старий кожне слово Сокола, довго не думав і ұповів:

— Дуже ви провинилися перед ұдовищею. Мусите спокутати гріх. Вам треба помиритися з Богом, Він на вас дуже сердитий.

Вернувшись Сокол на своє обійстя, зобрав усіх і каже:

— Ми провинилися перед Богом. А з Богом, хлопці, мусай жити мирно, треба помиритися.

Найшли опришки старого попа, який ұже в церкві і не служив, бо не бирұвав, і попросили того, аби їх висповідав.

Старий піп вислухав опришків і каже:

— Я не можу вас висповідати, бо ви дуже грішні. Ідіть собі додому, моліться цілий рік, найдіть ұдови-

цю, верніть їй гроші за корову, або ліпше приведіть корову. І лише по всьому, через рік, приходить до мене. Я ще один рік якраз буду жити.

Найшли опришки ұдовицю, її хижу. Але ұдовиця вже вмерла. І лишилися ці двоє синів.

“Що чинити з дітьми?” — думає Сокол. Дорадилися опришки, що візьмуть їх із собою, вигодують. Так і зробили.

Через рік приходять опришки знову до того старого попа. Він висповідав їх. І вони вернулися в хащу.

Красні опришки виросли з тих двох синів ұдовиці. Сміливі й добрі.

Так Сокол помирився з Богом. І вже більше ніколи опришки нічого не брали від бідних.

Записано у 1968 році
від Гафії Тарахонич (1904-1977)

ДЯК і ПІП

Ів один піп зорівку, як воду. Договорився раз із дяком, аби той пішов украсти з полонини пару овець, продадутъ – та на пару днів буде за що пити. Дав йому піп ще й коня, аби пішком не йшов.

Зобразився дяк на полонину. Схопив вівцю. Хлопці це үвиділи, спіймали дяка, набили та й коня його үзяли.

Вернувшись дяк із синцями. У неділю приходить до церкви. А піп думає, як його зазвідати, чи пригнав вівці і як заспіває:

– Ой, ци бе-ге-ге?

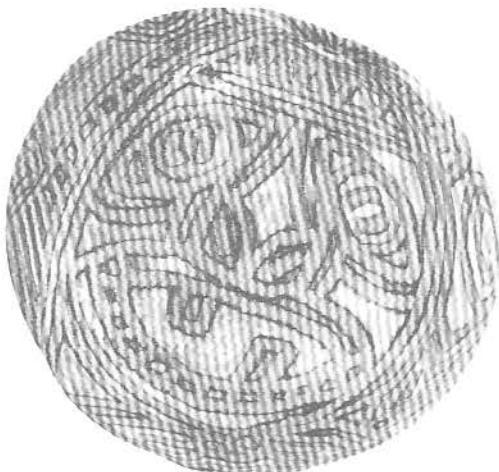
А дяк із крилоса:

– Ані бе-ге-ге, ані ги-ги-ги.

А піп із жалю:

– Йой-йой-йой!

Записано у 1962 році
від Олени Тарахонич (1926-2002)

ПРО ПОПА, ЯКИЙ НЕ ЗНАВ ХОДИТИ

В одному селі жив собі чоловік, айбо мав дуже мало землі. Досудив, що засіє нивку вівсом.

Прийшла весна. Зорав він, посіяв, та сидіти дома не міг і пішов собі на зарібок.

Овес пристиг. Приходить чоловік додому та й каже своїй жоні:

— Видиш, овес үже пристиг, а я не маю часу, аби пожати, бо мушу йти знову на роботу.

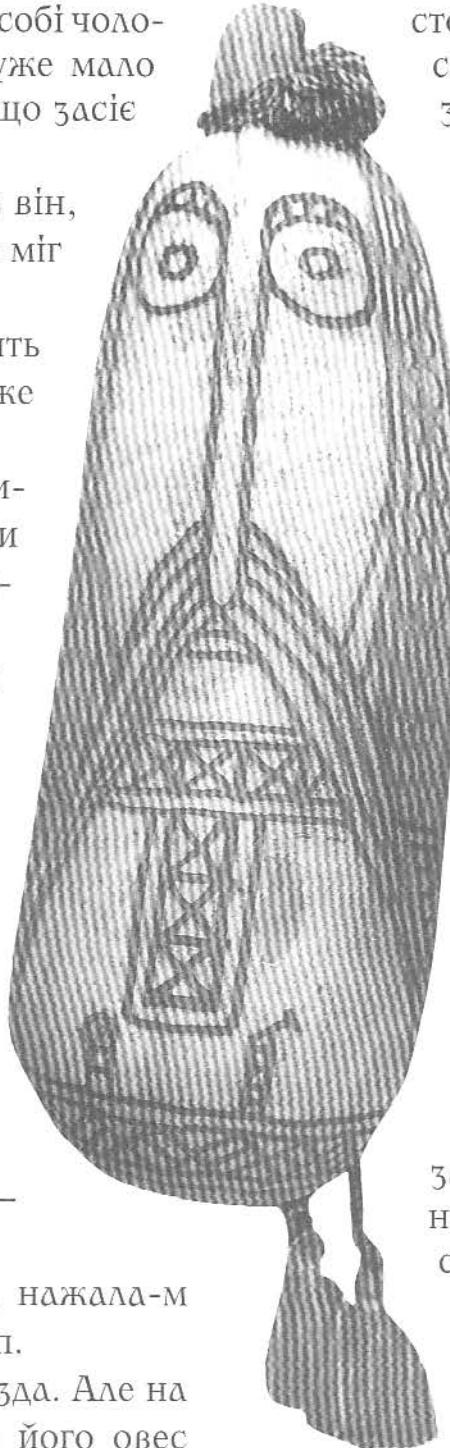
— Іди спокійно собі, я вшитко сама пороблю.

Пішов чоловік, а жона відразу на другий день взялася за овес. Айбо дуже вона була лінива, нажала один сніп і лягла спати. Спала до самісінького вечора. Вертається додому, та й чоловік үже дома.

“Що чинити түйки?” — думає жона, а поволі:

— Чоловічку дорогий, нажала-м сім кіп, та як би один сніп.

Нич на се не вповів газда. Але на другий день видить, що його овес

стоїть, як і стояв, лише один сніп нажатий. Пішов собі знову на роботу.

Жона, як і вчора, нажала один сніп і лягла спати. Увечері прийшла домі. І ні з цього ні з того зачала вадитися з чоловіком, що треба скласти овес, бо змокне.

— Добре, жоно, добре. Не вадися. Відпрошуся з роботи і прийду, не журися.

А жона була певна, що чоловіка не відпустяТЬ.

Пішов чоловік на роботу, але скоро повернувся додому. Налутив смоли із смереки і нащипав із курки пір'я. Із цим іде до жони на поле. Він знат, що вона лінива і застав її сплячою. Витягнув із тайстрини вальок смоли, пір'я і намастив жоні голову смолов, а пір'я понатикував межи волосся. Зробив се й пішов.

Спить жона, спить. Пробудилася, глипнула на свою тінь, коли якраз файнно світило сонце. Страшно перепудилася, аж одуріла. Іде додому і думає собі, якщо діти мене впізнають, то тоді се я. Прийшла, а діти, як увиділи, то вроztіч, пищаю. Пси загавкали на жону.

Пішла з двору та й такий у хащу. Залізла в один кимак, де роїлися кохлись бджоли. Сіла собі і дрімле.

По хащі якраз ішли злодії. Видяль: кимак стоять. Підійшли, бо думали, що там є мед. Рушили, айбо щось дуже тяжкий цей кимак видиться. Подумали, що дуже много меду має бути. Жона чує, що несуть кимак, та пробудилася і як запищить! Злодій зо страху кинув кимаком, він розсыпався і жона випала на моріг. Злодій так втікали, що й не оглядалися.

Приходить жона в сусіднє село. Зайшла у перший двір і зачала поглоти грядки. Вибігає газдиня на двір

і видить у своїм городі якесь чудо. Забігла до хижі й до чоловіка:

— Боже, у нашім городці нечистий дух сидить!

Чоловік такої побіг до попа, аби прийшов вигнати нечистого. Айбо той був такий лінивий, що лише їв і спав, що ходити не ходив — лише його, де треба, носили на шереглях. Брехав, що його ноги болять. І чоловік по дорозі завернув до сусідів і взяв із собою ще трьох хлопців, аби помогли принести попа.

Несуть! А та дурна жона, що сиділа в городі, як увиділа на шереглях попа, та як զагойкала:

— Несуть мені баранця — буде на обід м'ясця!

Ой, коли піп үчүв се, як скочить, і так побіг, як би йому було двадцять років.

Відтоді й не треба було попа більше носити на шереглях.

Записано у 1962 році
від Петра Ленишинця (1906-1970)

ХИТРІЙ ІВАН

Пив собі один піп. Він був монахом і не можна було йому женитися. І тому хотів він знайти собі таку служницю, аби була йому як жінка.

І знайшов він в одному селі дівчину 13 років і сказав їй, беручи в служниці, що буде любити її, що до 16 років треба почекати, і щоб ніхто з нею не ходив, і щоб вона ні з ким не любилася.

А одного разу він приніс їй по-луденок, забув у дверях ключ і пішов у село по своїх ділах. А в попа був і слуга, який теж хотів дружити з цією служницею-дівчиною, бо вона йому полюбилася, а він їй. Але обос боялися попа і ніяк було зустрітися. А тепер Іван үвидів, що прийшов його час.

Прийшов слуга Іван під двері і дуже зачав плакати, що він хворий. А служниця й каже:

— Я, може, би тобі й помогла, айбо не знаю, як відкрити двері, ключа не маю.

— Я, — каже слуга, — тобі поможу. Я знаю, як відкрити двері, — і обернув ключ у дверях, що піп забув витягнути.

Двері відкрилися. Іван призначався, що він не хворий, а що любить її і вже давно би пора побратися, та як через того нещасного попа?

І зачали вони цілуватися...

Так і далі жила служниця, її мало піп і на інші очі виводив, хіба сам за нею дивився. Коли служниці сповнилося 16 років, заходить піп і каже:

— Ладися, я іду до тебе.
— Айбо тут, пан отче, давно вже був слуга ваш Іван.

— Як? Коли?

Щось там служниця пояснювала попові. Розсердився піп і каже:

— А неволя би побила того Івана та й тебе з ним! Я тебе за то кохав та годував до 16 років, аби ти із Іваном гуляла?!

Та й вигнав піп дівку, Івана-слугу. А вони раді, що вирвалися від попа. Побралися, бо здавна любилися, ще відтоді, відколи піп най-

шов дівку в селі. А може, й до того. Бо Іван нанявся до попа служити вже потому, аби око держати на дівці зі свого села.

Так попові й не вдалося зчаловати бідняцьку дівку!

Записано у 1968 році
від Петра Ленишинця (1906-1970)

ПРО ПОПА, ЧОЛОВІКА Й КОРОВУ

Жив один старий чоловік, а жону мав дуже молоду. Були вони худобні — мали шість діточок, але якось помалу жили і годували їх. І нагло вмерла жона, а чоловік застався з дітьми сам. Пішов він до попа, аби піп поховав жону, але не мав чим йому заплатити. Лиш одну корову мав, і з того жили діти. І піп за похорон взяв ту корову.

А чоловік йому каже:

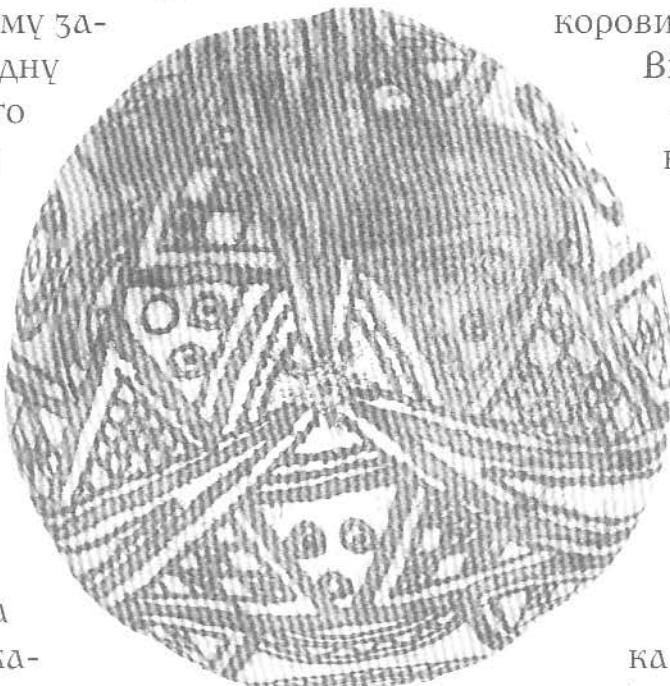
— Як я від шістьох дітей віддам вам корову, пан отче?

— Тобі Бог дасть семерицю за одну корову, — сказав піп та й ұзяв корову.

А в попа вже було сім корів. Приїв і цю восьму, прив'язав межи свої корови.

Прийшла ярь.

Пустив піп пасти свої корови. Пріпекло одного дня сонце й багари зачали кусати їх, і вони поге-

дзилися. Втекла чоловікова корова додому і привела за собою сім. А чоловік вшитко поприв'язував у своїй стайні та й думає: “Дав мені Бог семерицю”.

Раз піп прийшов до чоловіка і каже:

— Чоловіче, віддаї мені мої корови.

Відповів чоловік:

— А що хочете? Ви казали, що дасть мені Бог семерицю. Ідіть із двора, бо палицю на хребті перехрещу.

Піп зобразився і пішов. Але завдав чоловіка на суд.

Прийшла цидулка і попові, і чоловікові, що треба йти на суд.

Айбо чоловік зобразився скорше й пішов раз до судді додому. Чоловік так зайшов до хижі, що ніхто не чув, і заліз під постіль.

Приходить і піп до судді додому. А судді дома якраз не було, лише суддьова жона. Зайшов піп, поклонився. Жона каже попові, що суддя

прийде у дванадцять годин уполовднє.

Сів піп чекати. І сіла судьова жона на постіль коло попа. Зачав піп судьову жону гладити по ногах і каже:

— Які у вас красні ноги.

Гладить піп та й звідає-призвідовує:

— А се як ся кличе?

— То, пане, передкулі.

— А се? — та й рукою піп.

— А се голінківці.

— А се?

— А се колінківці.

— А се?

— А се стегнівці.

А потому ще й вище.

Чоловік то вшитко під ліжком слухає.

Приходить і суддя: дочекався піп. Випили вони по погарчику паленки. І так судьова жона прискакує біля чоловіка і попа.

— А де чоловік є? — звідає суддя.

— Дома теперки.

— Якщо не прийде на суд, ви суд виграєте.

На цім слові й розійшлися.

Чоловік виліз з-під постелі й другого дня пішов на суд.

— Чому ти запізнився? — звідає суддя.

— Я ішов через много сіл пішком та й мало заблудився був, бо хотів дорогу зрізати через хащу.

— Та через які ти села йшов? — звідає суддя.

— Я ішов через Передкулі, Голінківці, Колінківці, Стегнівці і далі — відповів чоловік.

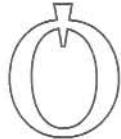
А піп, як учув се, попросив чоловіка, аби той мовчав — і віддасть йому всі корови. І за суд заплатив він, перебачився перед суддями, що несправедливо чоловіка дав у суд.

— Най будуть твої корови, чоловіче! — каже піп. — Ти мусиш жити, у тебе є шість дітей. Бог милостивий...

Записано у 1962 році
від Петра Ленишинця (1906-1970)

ВОЗЬМИ, ЙВАНЕ, КОЦИБАНА...

дної неділі пішов газда Іван в гості до попа, який таємно любився з його жоною.

І вже давно. Піп давно вже кличе та кличе газду в гості, а то лише тому, що він більше хотів видіти його жону.

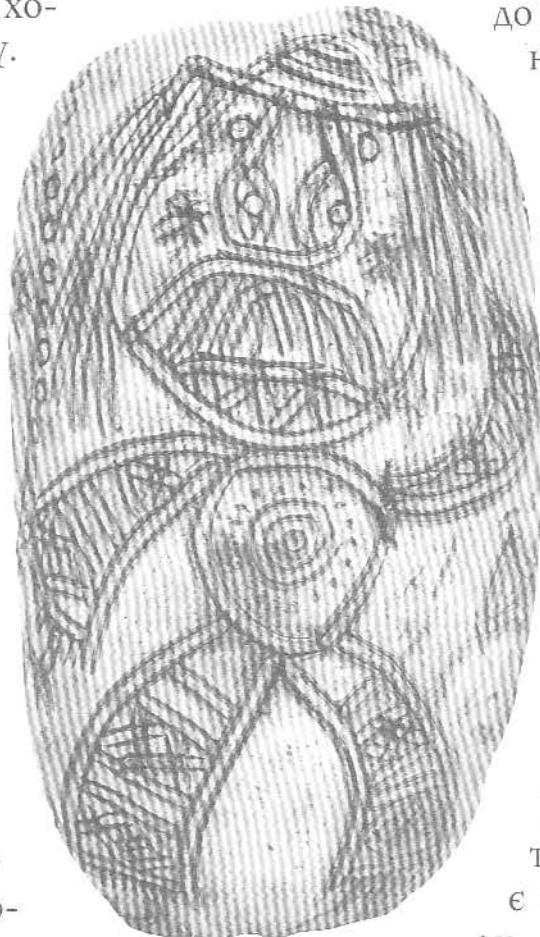
Газда помалу став здогадуватися про щось, але спершу думав, що то його любить так піп. Отже, кажу, прийшов газда одної неділі до попа на гостину із великим за- прошенням. І прийняв піп газду із його жоною із великою радіс- тю, лише на попадію все воркав.

— Заходи, газдо, погуляємо, — каже піп, — бо скоро піст і треба буде лише молитися.

Сіли за стіл. Піп такий примовний.

— Вип’ємо, — каже піп, — а на закуску будемо мати гуску.

Говорить, а все одним оком на жону газди поглядає.

— Потому, газдо, підемо до тебе в гості. Так мають жити межи собою люди.

Гостяться, гостяться. Але до попа зайдов за газдою сусід. Бо до сусіда прийшов ніби нотар. Вони мали землю якось дописувати чи переписувати. А це так газда договорився з сусідом, аби той за ним зайдов. І ще сусід каже, що завтра треба буде аж до міста їхати, аби на документ покласти.

Все це слухає піп і жона газди — одне слово не пропустили.

— Завтра, пан отче, приходить до нас. Може, я ся верну з міста, може, пізніше. Але є газдиня, най гостить. І ви, панійко, приходіть, — газда каже до попаді.

Айбо піп нараз перебив:

— У неї дома є робота, а не по гостинах ходити. А я прийду, прийду.

Попові і жоні газди, мовби сі слова лише й треба було.

Слуга газди закликав двох гудаків-циган, аби гуляння було, як має бути. Але піп дав циганам гроші і ті пішли геть, раді, мовби грали – так заробили.

Посідали за стіл – піп із газдовою женою. Слугу жона перевідала, чи не вернүвся газда. Але в дворі не чути, аби хтось ішов.

Тут не знає жона, як лише слугу із хижі викурити. Та каже йому:

– От у сінях стойть вілахи соломи та винеси геть, я не знаю, нащо Іван і заніс його сюди.

А в тому вілаху із соломою якраз і прятався газда.

І коли вже слуга вийшов у сіни, а газдиня побігла із попом на ліжко та стали обніматися, під вікном ұдарили в струни цигани. Виявляється, газда і то передбачив, що піп підплатить циган. Він дав їм більше, аби вони у дворі перебули якийсь час, а коли треба буде та заграли як слід.

Заграли цигани, перепудився піп і газдиня. А прімаш-циган ұдарив смичком по струнах і заспівав:

Возьми, Йоване, коцибана,
Я газдиню, а ти пана –
Давай молотити.
Аби зінав святий пан
В гостину ходити!

Так газда піймав свою жену із попом. І люди вигнали попа із села.

Записано у 1970 році
від Степана Фединишинця (1914-1982)

ЦИГАНОВА СПОВІДЬ

Прийшов циганин сповідатися. Піп його звідає:

— Кілько богів є на небі?

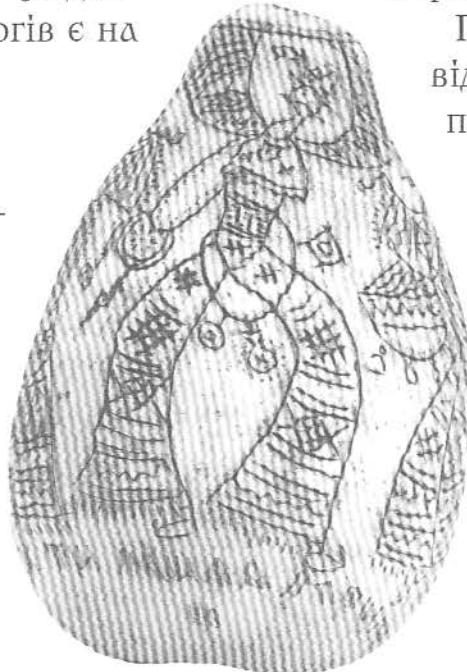
Циганин каже:

— Три.

Прогнав піп циганина зі сповіді, үповів, аби пішов і навчився, а тоді знову прийшов.

Циган вернувся домі і каже жоні, що так заганьбився перед попом, бо не знат, кілько богів на небі. Треба навчитися і знов їти на сповідь.

Думали, думали цигани вкүпі і порішили, що є лише один бог. А сей вислухав та й каже:

— Не будьте ви дурні. Я казав, що є три, та й то мало.

Пішов циган знову сповідатися. І піп знову запитує, чи знає він, кілько богів є на небі.

Циган, недовго думаючи, үповів:

— Кілько людей, тілько й богів.

— А чому? — посміхнувся піп.

— Я чув не раз, коли чоловікові тяжко, він спрошувється так: “Боже мій!”

Таку мудру відповідь дав циган попові.

Записано у 1962 році
від Гафії Тарахонич (1904-1977)

РУСИН І ЦИГАНИН

Жив собі один русин і жив собі один циганин. Русин у циганина күмом був. Раз каже русин циганинові:

— Күме, приходь до мене помогти косити.

— Добре, күме, прийду.

Прийшов циганин до русина, і пішли вони косити на ниву. То було дуже далеко, і кума скоро принесла їсти: і сніданки, і полуденок, і вечерю відразу — за одним ходом.

Циганин із русином — күмове — сіли їсти. Спершу поїли сніданок. А циганин протягнувся, каже:

— Я ще голодний. Пойжмо, күме, і полуценок.

Стиснув русин плечима: що робити, треба їсти, коли просить помічник.

Сіли й поїли полуценок.

А циганин і так голодний, каже:

— Пойжмо, күме, і вечерю, що будемо другий раз сідати.

Сіли күмове й поїли вечерю. І як поїли вечерю, циганин каже русинові:

— Күме, по вечері роботи не є, — ұповів се та й ліг спати.

А русин — сердитий — косить. Уже й вечір. І звідає русин цигана:

— А ци прийдеш, күме, косити завтра?

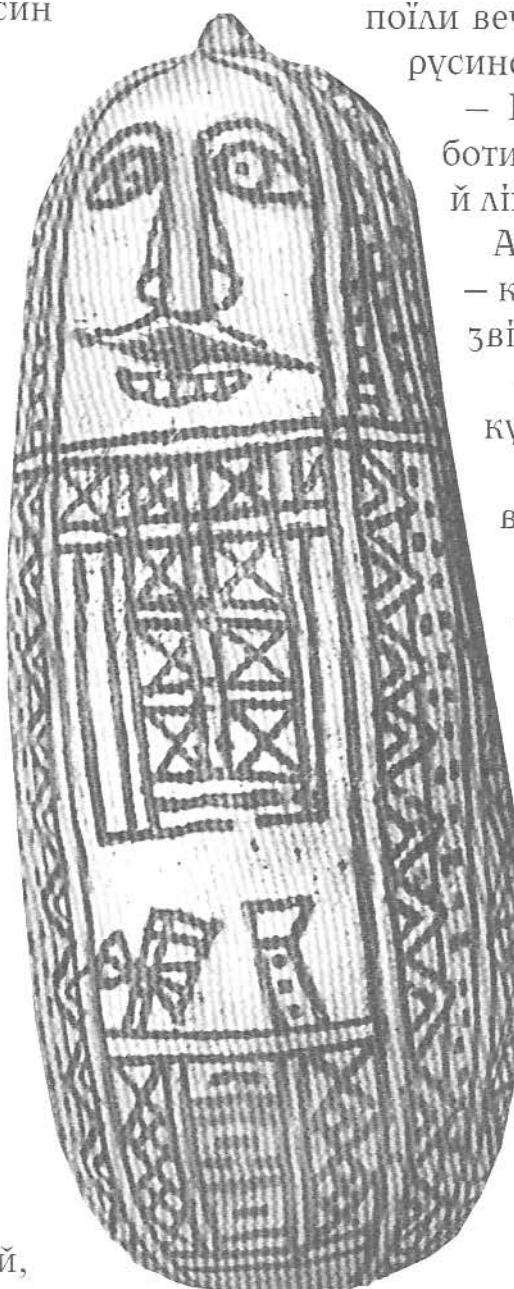
— Аякже, күме, — відповів циганин.

Русин прийшов додому і каже свой жоні:

— Завтра принеси їсти десь пополудню. Рідкого чиру ұвари, а неси у жбані.

Удо світа русин і циганин пішли на ту саму ниву косити. Косять і косять. Тут ұже біль снідати треба, а жона їсти не несе.

Күм-русин, правда, прихопив собі

щось юсти та все вщипне хліба і кине в рот, а циган голодний, як пес.

Русин ніби сердитий на жону:

— Най лиш прийде, я їй үкажу!

— Ей, куме, не гнівися, може, дома біда якась.

Пізно пополудню іде жона плаєм та в жбаняти чир несе.

Русин вичекав, коли жона підіде ближче, та як кинеться на неї, замахнувшись косою... А жона перелякалася, кинула жбан із чиром і сама стала тікати. Жбан розбився, чир витік на покіс.

Циганин і тому був радий, побіг і нахлебтався чиру.

І знову русин звідає циганина:

— Куме, чи й завтра прийдеш косити?

— Аякже, куме, — каже циганин.

А дома русин ұповів жоні, аби зовсім нічого не приносила юсти. Але хай має дома і рідкий чир на вечерю, і курку. А спершу має подати чир, як вони прийдуть.

Наступного дня пішли косити русин і циганин. Косять, косять, сонце в зеніті — жони не є, сонце стає сідати — жони не є. Такий голодний циганин, що ледве на ногах стоїть. А хитрий русин ұсе відщипне з хліба та в рот верже.

— Ой, куме, треба йти вечеряти, бо нич не маю сили.

Ідуть додому. Циганин ледве ноги переставляє.

Кума подала чиру. Циганин так став хапати, що аж оббризкає чи-

ром, а русин єсть помалу, ачей, двічі в рот үзяв та ніби на жону кричить, що поганий чир зварила. І тут жона подає курку.

— Е, ұнали-сьте, що зварити, але не ұнали-сьте, як подати.

Не стає вже курка в циганина, але єсть та й помалу в пазуху кладе, бо в рот үже не лізе. А русин на це дивиться і каже:

— Ой, куме, цілий день ми косили голодні, а тепер ми ситі та затанцюймо собі.

І як закрутів русин циганом, то все үз-за пазухи вилетіло.

Іде додому циганин і думає, як віддати русинові таку фіглю. “Прийде коza до воза”, — подумав циганин.

А через якийсь час і приніс русин до циганина точити сокирү. Коли сокира була ще гаряча, циганин каже до русина:

— Бери, куме, сокирү та рұбай на здоров'я.

Русин ұхопив розпечену сокирү та попік собі руки, аж облізла шкіра.

— А чорт би тебе взяв, куме... — розгнівався русин.

Іде додому русин і думає, як віддасть циганинові таку фіглю.

Якогось дня ұвидів русин оси в дүплі. Замастив болотом дүплло та й пішов покликати циганина бджолярити.

— Пой, куме, взяти мед. І мені можеш і сам відро бүдеш мати.

Циганин зрадів, що буде мати мед, үзяв відро і пішов за русином.

Циганин поліз до дұпла, а тим часом рүсин довкола дұба наметав драча, тернику.

Коли відкрив циганин дұпло, а звідти вирвалися оси і покусали його. Не вдерявся циган та впав із дұба – прямо у драча, терня, що наметав рүсин.

– Та ти такий мед мені, күме, даруєш!

Рүсин і каже на се циганинові:

– Теперки ми з тобою не должнінич один одному. І пішов собі додому.

Пішов додому й циганин. Іде, а на зустріч біжать малі циганчата.

– Даду, дай меду!

– Я тобі такого меду дам... – та луcnув циганча відром по м'якому місту.

Біжить другое циганча:

– Даду, і мені дай меду!

– Я тобі такого меду дам... – та луcnув циган і другое циганча відром по м'якому місту.

Іде назустріч циганка-жона:

– Аңу, й мені лиши меду!

– Я лишив і tobі, – та луcnув циганку відром дерев'яним, аж на ній поламав відро.

Записано у 1965 році
від Гафії Тарахонич (1904-1977)

ПРО ЧОЛОВІКА, НЕВІРНУ ЖОНУ І ЦИГАНИНА

Кив собі один чоловік, мав він за сусіда цигана. Ну, і мав цей чоловік жону, дуже любив її, і шкодував, бо жона все бідкалася, що слаба, що болить її то тут то там, коли чоловік будить до роботи үранці. А то жона потаємно любилася з попом. А як лише чоловік витягне ногу з хижі, піде на роботу, жона заливає цигана, аби ішов грati, а сама з попом собі п'є, гуляє, горя не знає. Піп циганові добре платить. І циган мовчить.

А раз прийшов чоловік до того цигана та й каже йому:

— Моя жона слабує, а мені й на роботу треба ходити і дома газдувати, бо жона, видиш, лежить хвора, мені самому вшитко робити на газдівстві тяжко, я бідую. Ци не міг би ти мені помогти?

Циган се вислухав, подумав та й каже чоловікові:

— Заплати мені, сусідо, але добре заплати. І не будеш бідувати. Я тобі вшитко розповім, як маєш і що робити, аби-сь не бідував далі, а жив так, як живуть інші люди.

Зрадів чоловік таким словам, згодився, пристав на үмову цигана.

— Н-но, а теперки слухай, — каже циган. — Як маєш завтра іти на роботу, так і ладися. Лише підеш не на роботу, а до мене. Але вшитко сесе жона не має знати, бо діло пропало тоді.

Зобрався үранці чоловік на роботу, як үсе. Але на роботу не пішов, а до цигана завернув, щоб жона не виділа лише.

Циган якраз його чекав. Приготував міх та й ножик. І каже чоловікові циганин:

— Лізь у міх, ножиком собі розітнеш дірку, коли треба буде, коли на се прийде час, а я үповім, коли прийде, та й будеш видіти вшитко, що твоя жона виробляє.

Просидів чоловік у міху півгодини, вже думає, чи не обманює його циганин, уже й надоїло сидіти, але сидить. І 3відає циганина:

— Видиться мені, неборе, що ти мене підманув.

— Цить! — встиг вигукнути циган, үвидівши у дверях чоловікову жону.

І вже чує по кроках чоловік, що то його жона заходить до циганової хижі.

— Добрий рано, цигане! — поклонилася ласкаво жона.

Чує чоловік, що голос у його жони бадьорий, здоровий, а ще півгодини тому бідкалася, що болить її поперек.

І каже циганові жона:

— Пой, цигане, до мене грati. Ниськи заплатимо тобі ще ліпше, як үчора.

Айбо циганин хитрий, каже жоні, що йому треба се мливо віднести у млин. А млин був далеко. А потому лише може прийти грati.

— А що в міху? — звідає жона.

— Збіжжя, — каже циганин.

А чоловік у міху сидить і нервує: “Тать, най ішов би грati і міх на плечі зо мною верг”. Але циганин хитріший від чоловіка. Жона почала просити цигана, ще й грошей попівських пообіцяла. Навіть обід дасть, үповіла циганові, — лише най іде грati (а другий раз обід не давала).

“Спановатів циган”, — подумала жона. Але мусила просити цигана, бо під його скрипку добре любитися.

— Н-но, добре, — каже циган. — Най буде, жоно, так, як ти кажеш. Іду до вас, а заразом і мливо прихоплю, аби не вертатися додому. А вже просто від вас піду в млин.

Зраділа жона. Циганин завернув її від дверей та каже:

— Але возьми, небого, ти мливо та віднеси до вас, бо мене щось поперек болить.

Завдав циганин мливо на жону. Несе жона мливо, чує, що тяжке, айбо несе і думає про попа. Циганин помалу йде за жоною, скрипку держить під рукою, іде присвистуючи, говорить із жоною. А вшитко чує чоловік.

Мливо циганин ізсадив із жони та поклав на лавички, аби добре чув і видів чоловік, як хворіє його жона.

Приходить піп. Зачинає жона його гостити, носить пити і юсти. Співають, танцюють. Добре їм. Обнимаються і цілуються при циганинові, не ганьбляться, бо циганин то вже не перший раз видить.

Чує все чоловік у міху, ледве терпить. Айбо тямить, що циган казав, що доки він не вповість, із міха не може вказатися. Терпить чоловік довго.

Збирається вже циганин геть, як звично, коли жона з попом уже в постіль лягають, айбо вони так напилися, що не пускають цигана.

— Є ти’ час, циганине! — каже піп.

— А ну заспівай нам, яку найліпше знаєш співанку.

Коли хочете, слухайте, заспіваю вам такої, — каже циган. І затягнув: Маєш ножик при собі.
Розріж міха на собі.

Жінку — раз, попа — два.

Тото буде та рада

І моя тобі порада!

Порада! Порада!

Так циганин поміг чоловікові по-збутися невірної жони.

Записано у 1966 році
від Михайла Галая (1906-1972)

ЧОЛОВІК СИЛЬНІШИЙ ВІД ЧОРТА

Був один чоловік, а мав жінку. Айбо у них не було дітей. Та ось жона стала тяжка, а чоловік про це ще не зінав.

Прийшов він у ліс, зустрів там чорта. Каже йому чорт:

— Ти худобний чоловік. Я дам тобі шапку грошей, а ти мені дай того, що є у твоїм домі, а ти про те не знаєш.

Чоловік згадився:

— Добре, я тобі дам.

Думав, думав бідний чоловік, що то може бути, що від нього по-просив чорт, але не додумав.

Прийшов він додому та й розповів про все жоні. А жона каже чоловікові:

— Ти дитину нашу пообіцяв чорту за шапку грошей, бо я тяжка.

— Йой, йой, — забідкався чоло-

вік. — Що тепер робити? Н-но,нич, якось я із чортом вибабраю.

Мав чоловік коморку. У тій коморці він зробив дірку для шапки, але й шапку прорідавив, аби більше грошей стало.

Прийшов чорт сипати у шапку гроші. Айбо кілько не сипле, а шапка порожня. Більше грошей чорт не мав, а шапка лишилася порожня. Так бідняк і не мусів віддавати йому свою дитину. Айбо чорт не лишився його.

Каже йому:

— Прийди до мене завтра, будемо метати залізну палицю.

Хто її вище підкине, той дістане гроші.

Другого дня вийшли вони на широке поле. Кинув чорт палицю так високо, що ледве чоловік витягнув її з землі, як ұпала. Чоловік думає собі: “Та де я годен так високо

верчи!” Але палицю ұзял ү рүки та зачав нею розмахувати. Розмахүе, розмахүе, довго розмахүе. Не відержав чорт і ɜвідає його:

— Чоловіче, що ти хочеш, що так довго розмахуєшся?

— Є у мене там на небі браття, та я хочу їм палицю верчи, — відповів чоловік.

Чорт перелякався, що ɜнову йому треба буде давати гроші, та й просить чоловіка, аби не метав палицю.

Чоловік зрадів, лйбо чорт його не лишається:

— Завтра прийдемо перебігатися.

Чоловік собі думає: “Та де я годен перебігатися з чортом! Та що робити, мусай іти”.

Переночували та й ɜйшлися наступного дня. Але бідний чоловік піймав зайця та й держав його під вугошом.

Коли вийшли на поле, наладилися бігти, чоловік каже:

— Я спочатку випущу свого брата, ану, перебіжи його, чорте.

Заєць, коли його випустили, так зрадів, що під ногами землі не чув, побіг полем, полем. Там чорт за ним ще встигав, але коли заєць ұвидів, що за ним біжить чорт, завернув үліс, потім ү драча. Чорт обдертий вернувся до чоловіка.

— Но, й брат ү тебе!...

— Я ще ліпше годен, але не хотів з тобою перебігатися, спочатку, думаю, брата пущу.

Чорт перелякався, але ɜдаватися не хоче. Каже:

— Прийдім завтра та будемо вифітькуватися.

— А Бог би тебе, чорте, побив, — думає чоловік. — Та чи я годен з тобою вифітькуватися?! Але щось придумав.

Другий день чоловік приходить із довбнею.

— Н-но, хто буде першим фітъкати? — ɜвідає чорт.

— Як хочеш, — відповідає чоловік.

Першим фітъкнүв чорт. Господи, як він фітъкнүв, то чоловік ледве не оглух і не осліп.

Тоді каже чоловік чортові:

— Ти ɜав’яжи очі, бо коли я фітъкнү, то ти осліпнеш. Не забудь і вуха позатикати, бо як фітъкнү, то й оглухнеш.

Чорт так і зробив. Чоловік ұзял довбню в руки та бұхнүв чорта по голові довбнею.

Просить чорт:

— Йой, чоловіче, більше не фітъкай, бо я ɜвізди ұвидів та й на одне’м око осліп. Н-но, — каже, — підемо завтра фіцкатися.

Коли чорт фіцнүв чоловіком, то чоловіка попід хмари понесло. Видить чорт, що чоловік, як перо, літає в небі і ɜвідає його:

— Що там так довго робиш, чоловіче?

— Та ɜатикаю діри по небу, бо як фіцнү тебе, то тебе винесе.

Перепұдився чорт:

— Не фіцкай, чоловіче, прошу тя.

Розійшлися. Але вернувся чорт з дороги, не хоче поступатися чоловікові, каже:

— Н-но, ще одне. Того будуть гроші, хто завтра прийде на майпарадному коні.

— Добре, — каже чоловік і зажурився: де він дістане такого парадного коня. Але в нього була спора жона. Коли він звідався у неї, що далі з чортом робити, вона йому й каже:

— Ей, не жүрися, чоловіче, ми з тобою з того вийдемо.

Прийшов другий день. Чорт прийшов такий парадний — аж світиться. І кінь під ним ще майпарадний — аж

блістить. Подивився чорт на чоловіка і його коня. А чоловік сів на свою жену, жона волосся розпустила, ӯбралася і скаче під чоловіком. Такого коня чорт іще ніколи не видів. Що його кінь — його кінь лише блістить. А се такий кінь, як не кінь. Де хвіст? Де очі? Роздивляє чорт і не може начудуватися. Каже:

— Мій кінь парадний, але твій парадніший. Гроши, чоловіче, лишаються тобі.

І казці кінець, а я сів у горнець.

Записано у 1968 році
від Олени Тарахонич (1926-2002)

ДИКА ГРУША

Лде раз багач лісом, видить –
росте дика груша. Зірвав з
неї грушку та й ұкүсив.

Як ұкүсив, та й скривився,
що дуже кvasна, аж юсти не
можна, і кинув він грушку
в яму.

Груша, як це ұвиділа,
заплакала і каже до бага-
ча:

– Мене болить, що ти
мою дитинку викинув.
Спустися в яму, знайди її і
поклади біля мене.

Багач лише фуркнув на грушу й
пішов далі.

Іде тою дорогою бідняк. Видить,
що дика груша плаче, звідає її:

– Хто тебе образив, грушко? Може, я тобі якось допоможу.

Розповіла груша, що сталося.

Спустився бідняк у яму, знайшов
тут надкушену грушку, поклав її біля
стовбура дикої груші.

Подякувала груша біднякові і
каже:

– Аңу, відтягни свою кишеню на
вўйоші.

Бідняк лише торкнувся до кише-

ні, а до неї вже по-
сипалися грушки. І
каже йому груша:

– Як дійдеш до
дому, з'їж сам одну
грушку, дай по од-
ній і своїй роди-
ні – дітям та жоні.
Ніколи не будете
голодні й сила вам
додасться.

Укүсив дома бідняк
грушку, а вона солод-
ка-солодка, як мед. Ні-
коли таку грушку він ще не
їв. Дав своїм дітям, жоні. І зажила
біднякова родина багато.

Тим часом багач став біднішати й
біднішати, доки не заслаб і не вмер.
А потому вмерла й багачева жона
та й діти. Усі бідні люди стали в селі
жити добре, бо нікому було їх об-
крадати.

Так дика груша помогла людям. А
люди за нею приглядали й обходили
її.

Записано у 1968 році
від Гафії Тарахонич (1904-1977)

ГЛУХА ДІВКА

Мирийшли роки женитися хлопцеві. Зачав думати, котру дівку вибрati собi. Перебираv у думці, перебираv і вибрав єдну. Іде сватати. Коли отець үчv, котру хоче брати, зачав переваджувати. А син 3відає:

— Ба 3ащо би-м не йшов до неї?
— То глуха, синку.

Вислухав він батька, айбо не послухав: пішов сватати.

Прийшов, поклонився:
— Добрий вечір!

А дівка відказує:

— Корову дою.
— Хлопець звідає:
— А много молока дає?

Та каже:

— Мама дома є.

Хлопець тодi:

— Ой, дівчино, яка ти глуха!

Вона на сесе:

— Няньо спить.

Видить легінь, що дівка справdі глуха, зобразився та й пішов собi домів.

Записано у 1968 році
від Гафії Галай (1911-1998)

ЯК ГОЛИЙ ВАСИЛЬ ПЕКЛО РОЗІГНАВ

Був один чоловік — голий Василь. Перед смертю прийшли до нього Святий Петро і чорт. Святий Петро його звідає:

— Чи хочеш після смерті йти в Царство Небесне? Ти заслужив.

— Не хочу. Я ще хочу жити.

А чорт питав:

— Тоді що хочеш? Можеш вибирати три речі. Поживеш ще, а після смерті тебе чекає пекло.

Святий Петро твердить:

— Василю, проси Царство Небесне.

А голий Василь каже:

— Чорте, я хочу таку сливку, що як на неї вилізуть, то доти з неї не залізуть, доки я не вповім: “Злізай!”

— Добре, що ще хочеш?

— Хочу такий куфер, що найхтось влізе до нього, та доти не вилізе, доки не скажу, що можна вільзти.

— Далі що хочеш?

— Ще хочу три стільці. Хто на них сяде, доти хай не встане, доки я не дозволю ұстати.

І на то чорт дав Василеві ще пожити на землі, дав йому їсти й пити.

Голий Василь прогуляв сто літ, і чорти прийшли за ним:

— Ходи, Василю, з нами.

— Зараз іду. Зачекайте мало. Присадьте на тоті стільці,

— ұказав перстом.

Сіли чорти, а встати не годні. Василь зачав їх бити. Пообіцяли чорти ще сто років спокою Василеві. Тоді голий Василь відпустив їх.

Прогуляв ще сто років Василь.
Чорти знову приходять:

— Но, Василю, теперки ходи з
нами.

— Зарараз іду, — каже Василь, —
лише зачекайте мало. Доти ідіть собі
та й нарвіть слив на сливі.

Вилізли чорти на сливу, а злізти
не можуть. Зачав їх періщити Ва-
силь, як міг. А чорти ревуть:

— Пусті нас, Василю, даемо тобі
ще сто років.

Прогуляв Василь і ці сто років, бо
скоро йдуть такі роки.

І третій раз прийшли чорти за Ва-
силем. А він каже:

— Йдемо вже, йдемо, лиш треба
нам мало грошей на дорогу. Вийдіть
на під, там є күфер, а в күфрі — гро-
ші. Візьміть, скільки треба.

Залізли чорти на під, лізуть у кү-
фер за грішми, а вибратися звідти
не можуть. Зачав їх Василь бити.

Спрощуються чорти:

— Відпусти, Василю, нигда більше
за тобою не прийдемо.

Василь не вірить чортам. І далі б'є.
А ті моляться, просять його. Повірив
їм Василь та й відпustив.

Прогайнував ще триста літ Ва-
силь. Теперки голий Василь відчу-
ває — треба вже йому іти геть. Він
зібрався та й пішов у пекло. Як чор-
ти його үвиділи здалека, та й зачали
ревати на все пекло, аби не йшов до
них. Але Василь іде. Чорти видять,
що його не можна переговорити, ті-
кають із пекла. Усі повтікали. Пекло
порожнє.

Василь сам не хотів бути в пек-
лі, зібрався і пішов у Царство. А з
Царства Небесного його ангели ви-
ганяють, бо він не хотів спершу йти
сюди. Тоді Василь үзяв крисаню, сів
на неї і каже:

— Що ви хочете, я не в Царстві —
я у калапі.

І так Василь зостався там: пере-
хитрив не лише чортів, а й ангелів із
Царства Небесного.

Записано у 1968 році
від Анни Ленишинець (1914-1984)

ПРО ШКІРЯНИКА

Pаз захотів один цар знати, як живуть люди в його царстві і розігнав своїх слуг до людей, аби вони розпиталися у них.

Приходять двоє слуг до шкіряника, того, що кожі виправляє. Попросилися переночувати. Звідають його:

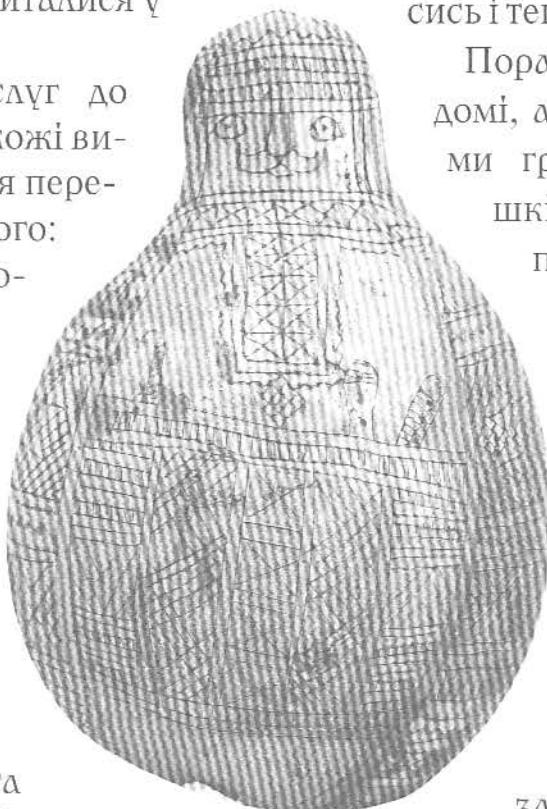
— Що чиниш, чоловіче?

— Єдно дою, друге зичу, а третє віddaю, — відказує той.

— А що того? — не розуміють слуги.

А шкіряник на сенич не вповів. Вертаються слуги до царя та й розповіли, де були і що виділи.

— Ба що би то могло бути: єдно дою, друге зичу, третє — віddaю? — думає цар, а далі каже до слуг: Даю вам три дні, аби съте відгадали ці загадки.

Думають слуги, айбонич не можуть придумати. Ідуть назад до шкіряника зазвідати. Прийшли, айбо сись і тепер не хоченич казати.

Порадилися слуги, пішли домі, а звідти з трьома міхами грошей вертаються до шкіряника. Зачали дуже просити, а він і каже:

— Йой, які ви дурні! Я вас видоїв, бо принесли ми' три міхи грошей. Се й буде перша загадка. Маю сина. Зичу гроші, аби 'го вигодував, аби він потому мене на старості держав. Се й друга загадка. Дівку маю. Я її віddaю до других людей. Се третя загадка.

Обдурені слуги пішли казати цареві відгадані загадки.

Записано у 1962 році
від Гафії Тарахонич (1904-1977)

БРЕХАЧ

Коли моя мама була вагітна мною, закортіло їй поїсти печених потят.

Я дізнався, що в одній дуплавій вербі живуть потята. І хотілося додогодити мамі.

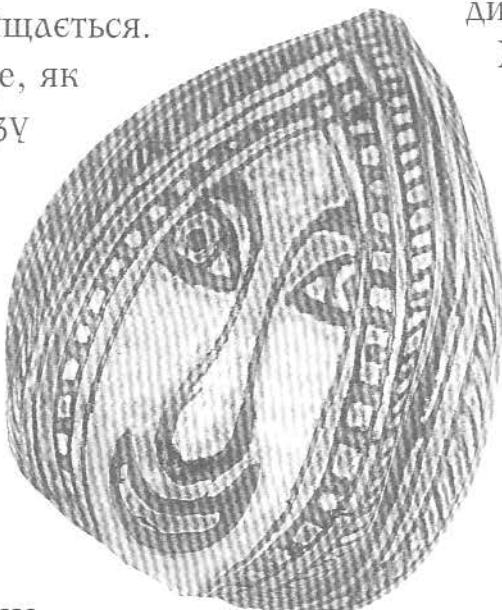
Прийшов я д' вербі. І хочу пови-тягти потята з дупла. Айбо ямка, аби зайти рукою в дупло, дуже мала. Тикаю туди перст, він не лізе. Пхаю цілу руку — теж не вміщається.

Думаю собі: ліпше буде, як я ся зігну вдвоє й залізу у вербове дупло.

Так і вчинив.

А у вербі я роз-простерся і не можу вийти. Думаю, що радше піти домів, принести сокирю і розрубати вербу.

Зачав я вербу руба-ти, доки не дістався на-двір.

Приніс мамі потята, що були у вербі, аби спробувала м'яса.

...Тоді я був дуже молодим і захотілося мені вилізти на небо.

У нас дома в стодолі було много полови із пшениці. Я із тої полови скрутчив мотуз. Імився за нього і так собі лізу на небо. Усе знизу відірвущо мотузу і прив'яжу д'горі. І лізу далі.

Прийшов я на небо, походив там. Надоїло мені.

Хочу злізти, а не можу ніяк. Земля далеко.

Тоді скочив я. Та й... ұпав під землю. Попід землею походив я, пообзерав вшитко та й захотів ся вернути. Пішов я домів, үзяв чекан і лопату і зачав долі копати землю доти, доки не викопався...

Отакий я є.

Записано у 1972 році
від Олени Тарахонич (1926-2002)

СОНЯЧНЕ МИСТЕЦТВО

Про художника Федора Манайла

В народного художника України Федора Федоровича Манайла, напрочуд скромної людини, були талановиті руки, які пензлем творили чудо.

Народився Ф.Ф. Манайло 19 жовтня 1910 року в с. Іванівці біля Мукачева, в сім'ї сільського вчителя. Його талант проявився дуже рано. Заохочений матір'ю, яка частенько бралась за олівець, пензель і голку для галтування, він უже в ранні дитячі роки почав малювати.

Художню освіту одержав у Празі, у Вишій художньо-промисловій школі, на відділенні живопису і рисунку. З поверненням Федора Манайла на Закарпаття наш край збагатився ще одним талановитим майстром пензля. Його картини середини та кінця 30-х років стали займати почесні місця на виставках в Ужгороді, Празі, Братиславі, Кошицях, Будапешті.

Працював художник дуже плідно. Його полотна, створені більше як півстоліття тому, і сьогодні надзвичайно актуальні і сучасні. Реаліст і романтик, казкар і фантаст, Федір Манайло користувався багатуючою палітрою виразних засобів. Живопис, малюнки, мо-

нотипії, акварелі, ілюстрації, монументальні розписи — у всьому він був досконалий. Художник театру, сцени, кіно — і тут він виявив близкуче володіння технікою та специфікою різних видів мистецтва.

Тільки Манайлові можемо завдячувати тим, що не вмерло унікальне стародавнє народне мистецтво — декорування диньок. Відродженню цього виду народної творчості гучулів художник присвятив два роки життя. За формуєю і змістом ці диньки — унікальні народні витвори. Зміст зображенень на їх поверхні — глибоко народний, живий; дещо спрощена манера малюнка теж йде від народної традиції. Тематика зображень на манайловських диньках різноманітна. Найчастіше це сцени окремих народних обрядів і звичаїв, ілюстрації до народних пісень, коломийок, казок.

Твори Федора Манайла, унікального знавця фольклору та етнографії, можна назвати «енциклопедією Верховини». Вони традиційні і водночас сучасні для кожної доби. Сучасне мистецтво живопису митця — це мальовнича візитна картка рідних Карпат з їхніми піднебесними вершинами, із своєрідним үкладом життя і побуту, звичаїв, фольклору, вірувань працьовитих закарпатців. Світ образів Манайла — відгомін його душі, переданий чаром барв, неймовірною гармонією відчуття краси людини і краси рідного краю. Тому значною культурною подією стало відкриття 9 лютого 1981 року в місті Ужгороді меморіального музею художника і встановлення пам'ятної дошки з барельєфним портретом митця.

У музеї знаходяться особисті речі, документальні матеріали, велика кількість художніх творів, які знайомлять глядача з творчістю відомого майстра пензля. Фонди музею нараховують близько 1500 експонатів.

З моменту відкриття і по сьогоднішній день музей приймає відвідувачів із різних куточків світу. В музеї організовуються цікаві зустрічі з творчою інтелігенцією, школярами та студентами, проводяться тематичні уроки- заняття, відбуваються концерти камерної та народної музики.

Декілька років тут проходять міські дитячо-юнацькі плебенери-конкурси імені Федора Манайла в галузі образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, проводяться експертиз, після яких у юних митців, вражених побаченим та почуттим, виникають нові задуми для своїх майбутніх робіт. Саме творчість Ф. Манайла, його вклад у скарбницю національного мистецтва, його широка і різноманітна творча спадщина (живописець, графік, монументаліст, художник книжкової графіки та багатьох жанрів прикладного мистецтва, аж до різьблення на декоративних диньках, художник театру, сцени, кіномитець) слугують хорошим прикладом для юних художників у їх творчій і дослідницькій роботі, як у живопису, графіці, так і в декоративно-прикладному мистецтві.

Юні художники мають можливість працювати в залах Меморіального музею Федора Манайла. У своїх роботах діти намагаються передати не тільки свої почуття, а й національні традиції свого краю, як це робив Федір Манайло. З дитячих робіт в залах музею організовуються виставки, підводяться підсумки конкурсу, визначаються переможці. Самобутні, гостросюжетні, насичені у кольорі, життєстверджуючі твори митця знову веселками виграють у наївних і талановитих, у простих і досконалих дитячих малюнках.

Вікторія Фолтін,
завідувачка Меморіального
бюдинку-музею Ф.Ф. Манайла

СЛОВНИК ЧАСТОВЖИВАНИХ СЛІВ ЖИТЕЛІВ

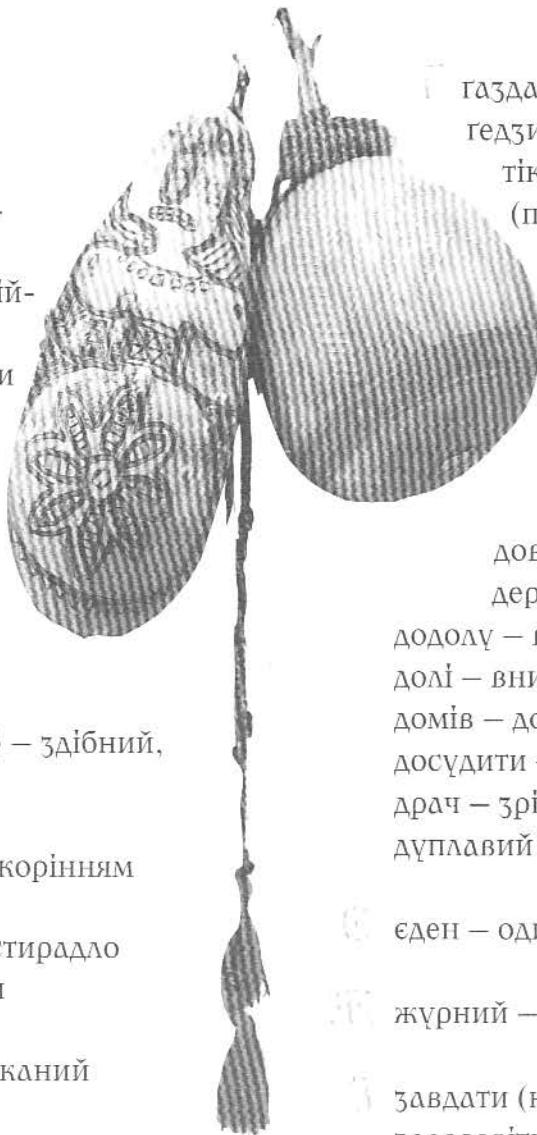
СІМДЕСЯТ СЬОМОЇ ДЕРЖАВИ

А айбо – але
анцүг – костюм

Б бабрати – тут: викрү-
чуватися
бесаги (бисаги) – подвій-
на перекидна торба
бирювати – могти, мати
силу
бізівно – тут: мабуть,
може
богари – комахи
босорканя – відьма

В вадаска – полювання
вадитися – сваритися
валовшен (валовшний) – здібний,
придатний
верги – кинути
вершком – тут: догори корінням
вимкнути – вирвати
вілах – домоткане простирадло
воркати – покрикувати
ворохом – разом
вуйош – верхній домотканий
шерстяний одяг
вшитко – все

гадина – змія
гигнүти – штовхнүти
'го – його
глядати – шукати
гойкати – кричати
голінківці – утворено від слова
“голінка”
горнятко – чашка
гудак – скрипаль

Г газда – господар
гедзитися – брикатися,
тікати від кусочів комах
(про худобу)

Д' – до
дале – далі
д'горі – ұверх
дзяма – святкова
юшка

дітвак – дитина
довбня – великий
дерев'яній молот
додолу – вниз
долі – внизу
домів – додому
досудити – тут: вирішити
драч – зрізані колючі гілки
дұплавій – прогнилий

Е єден – один

Ж журний – сүмний

З завдати (на суд) – тут: подати
задеревіти – застигнути
зайда – торба
заклепати – забити
замашений – брудний
заметати – закидати
зарібок – тут: заробітки
заставитися – посперечатися
звідати – питати
звізда – зірка
зорівка – горілка
зчалувати – обдурити, обманути

ід (собі) – до (себе)
імити – зловити
імитися (за мотуз) – схопитися
(за мотузку)

кавалок – шматок
канон – гармата
кантар – вуздечка
карбач – батіг
каштиль – замок, палац
квасний – кислий
кивати – ворушити, торкати
кимак – вулік
клоччя – начесана вовна

ключка – гак
ковтати – стукати
когут – півень
когутки – сережки
кожаний – шкіряний
колінківці – утворено від слова
“коліно”
кортіти – хотіти
кочія – бричка
коцибан – кочерга
крисаня – капелюх
куртий – короткий
куфер – валіза, чемодан

легінь – парубок
лігати – лягати
лугер – молода трава

манта – спосіб
метаний – киданий
метати – кидати
ми’ – мені
мицка – кішка
місто – місце

нагло – раптово
надоїдати – набридати
нанашка – хрещена мати
наохтема – назавжди, навіки

напарувати – тут: скласти
напростити – випрямити
напудитися, перепудитися – злякатися
нараз – одразу
нахлебтатися – напитися
наятися – найнятися
нехарь – сміття
нигда – ніколи
ниськи – сьогодні
нич – нічого
нігде – ніде
ня – мене
нянько – батько

обстатися – здійнитися
обув – взуття
огень – вогонь
опришко – опришок, розбійник
отота – ота, та

падати – тут: виявлятися
паленка – горілка
паловінь – полум’я
парадний – святковий
перспекти – тут: сильно вдарити
перст – палець
пискати – свистіти
пищалка – сопілка
пішник – стежка
плай – стежина
побзерати – подивитися
погар – склянка
позирати – дивитися
пой сюди! – ходи сюди!
показія – осуд
полуденок – обід
полуднівати – обідати
полюбитися – сподобатися
попоряти – прибрати
потята – пташки
припозератися – придивитися
прискіп – саджанець
прімаш – перша скрипка в оркестрі

прогайнувати – тут: прогуляти
прятати – хоронити
пушки – кінчики пальців

трафитися – трапитися
туйки – тут
тяжка (жінка) – вагітна

Р рата – раз
ревати – плакати
роздоткати – тут: відкрити
розказ – команда, наказ

У ұжов – колесо
ұповісти – сказати
ұтварятися – відкриватися
ұтесати – тут: ұдарити
ұтрення – ранкова літургія в церкві

С самий – самотній
свадьба – весілля
сербати – їсти
серенча – щастя
сігати – досягати
сінешні двері – двері до сіней
скарідний – неприємний, противний
сокотити – стерегти, берегти
спора (жона) – швидка, беручка
справити (на дорозі) – тут: вивести
спрошуватися – звертатися,
покликати
спудзя – попіл
спудзяний – попільний
стегнівці – утворено від слова “стегно”
стратити – тут: знищити, вбити
стрий – дядько (по батькові)
стуснүти – штовхнути

Ф файний – гарний
фігля – жарт
фітькати – свистіти
фіцкатися – копатися ногами
фуркнүти – тут: байдуже промовити

Х хаща – густий ліс
хащівники – лісовики
хижа – хата
хлипати – тут: хитатися
худобний – бідний, үбогий

Ц цімбор – товариш, друг
циря – одяг

Ч чекан – двостороння кирка
чир – страва з күкүрүздяної мукі
чудуватися – дивуватися

Ш шаркань – үмій
шереглі – носилки

Я ярь – весна
ярок – маленька западина

Зміст

Передмова.

Фединишинець М. • 2

Премудрий Царевич • 5

Безсердечна Олена • 8

Незаконний син • 11

Як наймолодший брат
перехитрив бабу-босорканю • 13

Пан Нехотъщо • 16

Іван і його зрадлива
сестра Анця • 19

Хлопець,
який вигодував гадину • 28

Бідний Микита • 33

Іванко-Коровко-Ружанко • 36

Спудзяний Іван • 40

Котик і граф Пецовський • 44

Бичок-ворожіль • 48

Хитрий злодій • 53

Плавунчик • 58

Розбійник Сокол • 60

Як газді не вдалося
перехитрити опришка • 63

Як хитрі газди
спіймали одного розбійника • 65

Як розбійники
провинилися перед үдowiщею • 68

Дяк і піп • 70

Про попа,
який не знав ходити • 71

Хитрий Іван • 73

Про попа, чоловіка й корову • 75

Возьми, Іване, коцибана... • 77

Циганова сповідь • 80

Русин і циганин • 81

Про чоловіка,
невірну жону і циганина • 84

Чоловік сильніший від чорта • 87

Дика груша • 90

Глуха дівка • 91

Як голий Василь
пекло розігнав • 92

Про шкіряника • 94

Брехач • 95

Сонячне мистецтво.

Післямова. Фолтін В. • 96

Словник • 98

Літературно-художнє видання

У СІМДЕСЯТ СЬОМІЙ ДЕРЖАВІ
казки верховинців
для дітей молодшого
та середнього шкільного віку

В оформленні книги використано роботи Федора Манайла

- © Володимир Фединишинець, Олена Мейсарош, запис текстів, упорядкування, 2011
© Михайло Фединишинець, підготовка текстів, передмова, словник, 2011
© Вікторія Фолтін, післямова, 2011
© Видавництво Олександри Гаркуші, оформлення, 2011

Редактор Л.О. Мельник

Художнє оформлення О.Є. Гаркуша

Комп'ютерна верстка О.Ю. Гаркуша

Формат 60x84/8. Папір офс.

Гарнітура NarysC.

Друк офс. Умов. друк. арк. 12,09.

Тираж 1000 прим. Зам. № 40-11.

Видавництво Олександри Гаркуші
Свідоцтво серія Зт № 23 від 06.09.2005 р.
м. Ужгород, вул. Погорєлова, 4
тел. (0312) 66-49-38
e-mail: alexxgarkusha@gmail.com

Віддруковано у поліграфічному центрі “Матвей”
м. Тернопіль, вул. Лукіяновича, 8

У 11 У сімдесят сьомій державі : казки верховинців / [запис текстів та упорядкув. : В. Фединишинець, О. Мейсарош]. – Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2011. – 104 с. : іл.

ISBN 978-617-531-049-6

Збірка казок “У 77 державі” містить казкові оповіді людей мальовничого верховинського села Репинний, що на Закарпattі. Записи здійснювалися ужгородськими письменниками Оленою Мейсарош і Володимиром Фединишінцем в 60-х роках ХХ століття. Тематичний діапазон казок – класичний: від фантастичних, авантюрних до побутових.

Книга розрахована однаковою мірою як для малечі, так і для дорослих.

УДК 398.2
ББК Ш3 (4Укр-4Зак) – 615.1

КУПІВ СОРНЕЦЬ, А СІЙ КАЗЦУ КІНЕЦЬ!